Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя шяbяkя
Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutu

Avropa юlkяlяrinin ali tяhsil шяbяkяsindя keyfiyyяt qaydalarы

Avropa юlkяlяrinin ali tяhsil шяbяkяsindя keyfiyyяt qaydalarыnыn (AATШKQ) tяdqiqatы

ENQA-nыn tяdqiqatы
ENQA-nыn yardымчы sяnяdlяri 5

Bu mцvafiq sяnяdlяrdя ifadя olunmuш fikirlяr mцяlliflяrя mяxsusdur. Sяnяdin nяшr edilmяsi onun Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя Avropa Шяbяkяsi (ENQA) vя ya bu шяbяkяnin hяr hansы цzvц tяrяfindяn tяsdiq vя ya qяbul edilmяsi demяk deyil.

© Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя Avropa Шяbяkяsi, 2003-cц il, Helsinki
Nяшriyyatыn xцsusi icazяsi olmadan bu nяшrin surяtini чыxarmaq vя ya baшqa шяkildя чoxaltmaq olar.

ЫSBN 951-98680-8-9 (kaыiz цzяrindя)
ЫSBN 951-98680-9-7 (pdf)
ЫSSN 1458-1051
“Multiprint” nяшriyyatы tяrяfindяn
Finlandiya, Helsinki, 2003-cц il

M Ц N D Я R İ C A T

1. Giriш 5
1.1 İstifadя edilmiш metod 7
1.2 Layihяnin tяшkili...8

2. İcra yekunu 9
2.1 Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar 9
2.2 Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda dяyяrlяndirmя nюvlяri 11
2.3 Dюrd mяrhяlяli model.. 12

3. Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar...14
3.1 Avropanыn ali tяhsilinin gяlяcяk konsepsiyasыnda keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar 14
3.2 Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn funksiyalarы.. 17
3.3 Dяyяrlяndirmяnin vяzifяlяri..............................19
3.4 Tяшkilati iшlяr vя maliyyяlяшdirmя...................20
3.4.1 İdarя Heyяtinin/Шuranыn tяrkibi.................. 21
3.4.2 Maliyyяlяшdirmя..22
3.5 Yekun..23

4. Avropanыn keyfiyyяtin tяmin едилмясиндя dяyяrlяndirmя nюvlяri..25
4.1 Dяyяrlяndirmяnin tяsviri..................................25
4.2 Dяyяrlяndirmя...28
4.3 Audit...30
4.5 Sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi ... 31

4.6 Yekun...32

5. Dюrd mяrhяlяli model....................................35
5.1 Ekspertляр qrupunun tяrkibi vя tяyin olunmasы.. 35
5.2 Ekspert qrupunun vяzifяlяri vя юhdяliklяri........ 38
5.3 Юzцnц dяyяrlяndirmя..................................... 41
5.4 Statistik mяlumat.. 43
5.5 Яlavя tяdqiqatлар..44
5.6 Obyektlяrя sяfяr.. 46
5.7 Hesabat vя ондан sonrakы iшlяr..................... 47
5.8 Yekun...50

6. Kriteriya vя standartlar................................... 52
6.1 Avropada тящсилин keyfiyyяtinин tяmin olunmasында kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы......... 52
6.2 Akkreditasiyada kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы... 53
6.3 Dяyяrlяndirmяnin baшqa nюvlяrindя kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы..........................55
6.4 Yekun...57

Яlavя A: İштirakчы qurumlar vя mцxtяlif dяyяrlяndirmя nюvlяrindяn istifadя olunmasы..............................59
Яlavя B: İstilahlar..63

Giriш

Avropa юlkəlsrinin tяhsil nazirlяri 19 may 2001-ci il tarixli kommunikedя rяhbяrliyin цmumi strukturunun yaradылmasы vя qabaqcыl tяcrцbяnin yayылmasыnda яmяkdaшlыq mяqsяdilя universitetlяrя, digяr ali tяhsil mцяssisяlяrinя, dюvlяt orqanlarыna vя ENQA-ya mцraciяt etmiшlяr. ENQA bu tюvsiyяni Avropa юlkяlяrindя tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasы цчцn яlveriшli mцhitin yaradылmasы sahяsindя daha fяal iшя чaьыriш kimi qiymяtlяndirir.

Bu prosesdя яsas diqqяt xarici юlkяlяrdя tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasы цzrя milli qaydalarыn Avropa юlkяlяrinin qaydalarыna uyьunluьunu vя шяffafllыьыnыn Bolonya tяlяblяrinя cavab verя bilmяsinя yюnяldilmiшdir. Bu mяsяlя hяmin яsas tяdqiqatыn baшlanmasы ilя baьlы ENQA-nыn verdiyi qяrarda da юz яksini tapmышdыr. Tяdqiqatыn ilkin mяrhяlяsi Avropa Universitetlяr Assosiasiyasы (AUA) vя Avropa Tяlяbяlяrinin Milli Birliyi (ATMB) ilя mцzakirяlяri dя яhatя etmiшdir. Tяdqiqatыn яsas mяqsяdi Avropa юlkяlяri arasыnda keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя ortaq protokollarы mцяyyяn etmяkdяn ibarяtdir. Mцvafiq olaraq, hяr bir Avropa qurumundan xahiш edilmiшdir ki, hяmin qurumda mюvcud olan dяyяrlяndirmя praktikasы haqqыnda sorьuya cavab versin.

Hяmin tяdqiqat bu yolla mцxtяlif юlkяlяrdя hansы dяyяrlяndirmя metodlarыndan isifadя olunmasыnы vя onlarыn oxшar vя fяrqli cяhяtlяrinin tяhlil edilmяsini mцяyyяnlяшdirя bilir. Tяdqiqatin nяticяlяri gюstяrir ki, Avropa юlkяlяrindя tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasы hяm яhatя dairяsinя, hяm dя dяyяrlяndirmя metodlarыna gюrя 1990-cы illяrin sonundan baшlayaraq yayылmыш vя akkreditasiya vя nяzarяt dяyяrlяndirilmяsi цчцn sцrяtlя yeni imkanlar yaranыr. Avropa юlkяlяrindя ali tяhsilin dяyяrlяndirilmяsinin vяziyyяti haqqinda mяnim 1998-ci ildя hazыrladыьыm mяruzяdя gюstяrilяn yekun rяylяr baxымыndan indiki vяziyyяt yarымчыq doldurulmuш bir stяkana bяnzяyir, чцnki yerlяrdя Avropa dяyяrlяndirmя qaydalarыnыn hamыsы eyni metodoloji prinsiplяr цzяrindя qurulur. Yaxud hяmin stяkanы yarыya qяdяr boш kimi dя tяsvir etmяk mцmkцndцr, cцnki, tяdqiqatыn mцqayisяli tяhlili hяmin

metodlarıн spesifik юlkя vя tяsisat шяraitinя tяtbiqindя coxlu fяrqlяrin olduьunu gюstяrir.

Belяliklя, bu tяdqiqatıн nяticяlяri ENQA-nıн xarici юlkяlяrdя tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasы mяsяlяsindя Avropa юlkяlяrinin qabaqcıl tяcrцbяsinin yayılmasında vя hяyata keчirilmяsindя ENQA-nıн bir шябякя kimi artan яhяmiyyяtini vя ENQA-nıн цzvц olan tяшkilatlarıн vя hюkumяtlяrin bizim tяrяfdaшlarımızla, AB-nin komissiyasы, universitetlяr vя tяlяbяlяrlя daha yaxından яmяkdaшlıq etmяsini bir daha vurьulayır.

Buna gюrя dя цmid edirяm ki, bu tяdqiqat vя onda olan yeni mяlumat oxucu цчцn faydalы, цmidverici olacaqdır.

Kristian Tyun
ENQA Тяшkilat Qrupunun
sяdri

.1 İstifadя edilmiш metod

Layihяnin mяqsяdi istifadя olunmuш dяyяrlяndirmя nюvunя diqqяt yetirmяklя, ENQA-nыn bцtцn цzv юlkяlяrindя vя assosiativ цzv olan юlkяlяrdя цmumi шяkildя mцasir metodologiyanы sяnяdlяшdirib tяhlil etmяkdir.

Bu mяqsяdlя Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutu 2002-ci ildя sorьu keчirmiшdir. Onun яsas bazasы- EVA-nыn sяlяfi olan Keyfiyyяtin tяmin olunmasы vя Dяyяrlяndirmя цzrя Danimarka Mяrkяzi tяrяfindяn Avropa Komissiyasы DG XXЫЫ цчцn hazыrlanmыш Avropada Ali Tяhsilin dяyяrlяndirilmяsinin vяziyyяti haqqыnda 1998-ci il mяruzяsidir. Digяr baшlыca istinad mяnbяlяri Ali tяhsildя keyfiyyяtin dяyяrlяndirilmяsi цчцn 1995-ci il Avropa pilot layihяsi vя xцsusilя aшaьыdakы Avropa pilot layihяlяrinя яtraflы шяkildя istinad etmiш 1998-ci il tarixli Шura tюvsiyяlяridir:

"Bu tюvsiyя ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы metodlarыna giriшi vя Avropa юlkяlяri arasыnda bu sahяdя яmяkdaшlыьы nяzяrdя tutur. Цzv dюvlяtlяrя tюvsiyя olunur ki, bir sыra цmumi prinsiplяrя яsaslanan keyfiyyяtin шяffaf dяyяrlяndirilmяsi vя tяmin olunmasыnы hяyata keчirsinlяr. Hяmin prinsiplяr Avropanыn яvvяlki pilot layihяlяrindя hяyata keчirilmiш vя baшlыca olaraq, keyfiyyяtin tяmin olunmasыna cavabdeh olan mцяssisяlяrin sяrbяstliyi, dяyяrlяndirmя qaydalarыnda mцxtяlif mяrhяlяlяr vя keyfiyyяtin dяyяrlяndirilmяsi haqqыnda hesabatlarыn nяшr olunmasыna aiddir. Цzv юlkяlяrя, hяmчinin tюvsiyя olunur ki, keyfiyyяtin dяyяrlяndirilmяsi nяticяsi kimi meydana чыxan keyfiyyяtin yaxшыlaшdыrыlmasы цzrя юz planlarыnы hяyata keчirmяk цчцn ali tяhsil mцяssisяlяrinя yardыm gюstяrmяk mяqsяdilя ardыcыl tяdbirlяr gюrsцnlяr".[1]

Bundan baшqa, Malkolm Freyzerin 1995-1997-ci illяrdя Avropanыn Ali tяhsil sistemindя xarici dяyяrlяndirmяnin

[1] Şuranın tövsiyəsinə (98/561/EC) və 1998-ci ilin Əsas Məruzəsinə ENQA-nın www.enqa.net. veb saytında baxmaq olar.

nюvlяri haqqыnda 1997-ci il tarixli mяruzяsi vя Akkreditasiya kimi iшlяrlя baьlы Шimali Avropa юlkяlяrinin ali tяhsilindя keyfiyyяtin tяmin olunmasы haqqыnda ENQA-nыn 2001-ci il tarixli mяruzяsi tюvsiyя olunan mяnbя kimi istifadя edilmiшdir.

Sorьu nяzяrdяn keчirilmяk цчцn ENQA-nыn Tяшkilat Qrupunun цzvlяrinя paylanmыш vя bundan sonra onlarыn rяy vя tяkliflяri hяmin sorьuya daxil edilmiшdir.

Яlaqяdar юlkяlяrin цzv qurumlarы vя dюvlяt qurumlarыndan xahiш edilmiшdir ki, mяruzя цчцn mяlumat vermяk mяqsяdilя sorьuya cavab versinlяr.

Keyfiyyяtя nяzarяt цzrя 23 юlkяnin qurumu sorьuya cavab verяrяk onu geri qaytarmышlar. İшtirakчыlarыn tam siyahыsы 11-ci sяhifяnin 1-ci шяklindя gюstяrilir. Daha sonra onlarы tяsdiq vя aydыnlaшdыrmaq цчцn hяmin qurumlarla telefon intervyularы aparыlmышdыr. Tяdqiqatыn ilkin nяticяlяri 2002-ci ilin may ayыnda Kopenhagendя ENQA-nыn Baш Mяclisindя tяqdim edilmiшdir. Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnыn mцqayisяli icmalы vя mцasir istiqamяtlяr kimi tяqdim olunmuш yekun nяticяlяrdяn sonra ENQA-nыn internet saytыnda mяlumat bazasы vя hяr юlkя ilя baьlы ayrыca mяlumat verilяcяkdыr.

Sorьuda verilяn bir sыra mяlumatlarыn iшlяnmяsi zamanы mцяyyяn mцddяalarыn kюmяyi olmuшdur. Buna baxmayaraq, bu material statistik analizi izah etmяk цчцn hяqiqяtяn cox mяhduddur vя sonrakы intervyular hяmin mяlumatlarы aydыnlaшdыrmaqda yardыm etmiшdir. Яsas mяlumatlarыn icmalы A Яlavяsi kim verilmiшdir.

İlk olaraq, hяmin tяdqiqatыn Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы ilя baьlы mцxtяlif metodlarыn dяrindяn юyrяnilmяsindяn sonra aparыlmasы nяzяrdя tutulmuшdu. Lakin hazыrda belя bir tяdqiqatыn dяyяrinin mцzakirяsi sonraya saxlanыlыr vя bu mяruzяdя gюstяrildiyi kimi, tяdqiqatыn nяticяlяri ayrыlыqda nяzяrdяn keчirilmяlidыr.

1.2 Layihяnin tяшkili

Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitunun İcraчы Direktoru vя ENQA-nыn Sяdri Kristian Tyun layihяyя rяhbяrlik edirdi. Dяyяrlяndirmя цzrя iшчilяr Tine Holm, Rikki Sorup vя dяyяrlяndirmя цzrя mяmur Mads Birinq-Sorensen Layihя qrupuna daxil edilmiшlяr. Onlar tяdqiqatы hяyata keчirmiш vя mяruzяnin layihяsini hazыrlamышlar.   Tina Holm layihяnin koordinatoru olmuшdur.

ENQA-nыn Katibliyi mяlumat bazasынын hazыrlanmasы vя onun ENQA-nыn veb-saytыnda чыxmasыna cavabdehdirlяr. Юlkя qurumlarыna tяklif edilяcяkdir ki, юz юlkяlяrinя aid mяlumatlarыn yenilяшdirilmяsi цчцn onlar cavabdeh olsunlar.

2 İcra yekunu

Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы ilя baьlы Avropada яmяkdaшlыq haqqыnda Шuranыn 24 sentyabr 1998-ci il tarixli tюvsiyяsindя deyilir ki, цzv dюvlяtlяr ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы sistemini yaratmalыdыr. Hяmin sistemdя keyfiyyяtя nяzarяt sistemlяri цчцn xarakterik olan bir sыra cяhяtlяrя, o cцmlяdяn, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цчцn mцstяqil bir orqanыn yaradыlmasы, keyfiyyяtin tяmin olunmasыnыn daxili vя xarici aspektlяrindяn istifadяnin nяzяrdя tutulmasы, mцxtяlif sяhmdarlarыn cяlb edilmяsi vя nяticяlяrin nяшr olunmasыna яsaslanmalыdыr.

Шuranыn tюvsiyяlяrindя bu цnsцrlяr dяyяrlяndirmяlяrя яsaslanan keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя mцstяqil tяшkilatlarы, daxili юzцnя nяzarяt komponentini vя xarici komponentini, mцstяqil ekspertlяrin sяfяrlяrini vя hesabatыn nяшrini юzцndя birlяшdirяn bir prosesin kontekstindя mцяyyяn olunur. Bu, яslindя artыq 1994-95-ci illяrdя Avropa Pilot Layihяlяrinin metodoloji чяrчivяsindя vя 1998-ci ilin İшlяrin gediшi haqqыnda mяruzяdя tяqdim olunmaqla, sonradan mцxtяlif юlkяlяrin interpretasiyasыnda mцяyyяn vя tяhlil edilmiш dюrd mяrhяlяli model adlы modeldir.

2001-ci ildя ENQA Avropa Komissiyasы ilя birlikdя tюvsiyя tяqdim edildikdяn vя hesabat чap olunduqdan dюrd il sonra Avropada ali tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasыnыn vяziyyяtini yenidяn yoxlamaq haqqыnda qяrar qяbul etmiшdir.

Son layihяnin mяqsяdi ENQA-nыn цzvц olan vя assosiativ цzvц olan bцtцn юlkяlяrdя metodoloji vяziyyяti цmumi шяkildя tяsvir etmяkdяn ibarяtdir. Layihяdя яsas diqqяt istifadя olunan dяyяrlяndirmяnin sяviyyяsi, яhatя dairяsi vя metodlara yюnяldilir. İstifadя olunan metod 23 юlkяdя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя 34 qurum tяrяfindяn cavab verilmiш anket sorьusundan ibarяtdir. Bu qurumlardan 14-ц hяm universitet, hяm dя qeyri-universitet sektorunu, daha 14 qurum yalnыz universitetlяrdя ali tяhsili яhatя edir. Yerdя qalan 6 qurum yalnыz universitetlяrdяn kяnar ali tяhsili яhatя edir.

2.1 Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar

Tяdqiqatыn nяticяlяri gюstяrir ki, Avropada yeni qurumlarыn yaranmasы ilя яlaqяdar Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasыnыn яhatя dairяsi 1998-ci ildяn baшlayaraq bюyцmцшdцr. Яksяr Avropa юlkяlяrindя юlkя vя ya regional sяviyyяdя mцstяqil keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar yaradыlmышdыr. Bu proses яn чox universitet sektoru цчцn sяciyyяvidir, (bu tяdqiqatda 28 qurum яhatя olunub) lakin qeyri-universitet sektoru da keyfiyyяtin tяmin olunmasы ilя яhatя olunmaqdadыr (bu tяdqiqatda 20 qurum яhatя olunub). Bяzi qurumlar hяr iki sektoru, bяzilяri isя bir sektoru яhatя edir. Tяшkilat mяsяlяsindя olan bu fяrq, adяtяn, юlkяnin ali tяhsil sisteminin strukturu ilя izah olunur.

Tяdqiqatlar gюstяrir ki, keyfiyyяtя nяzarяt цzrя qurumlar 1995-ci ilin pilot layihяlяrindя gюstяrildiyi kimi, hяlя dя keyfiyyяtin tяmin olunmasыnы vя ya onun yaxшыlaшdыrыlmasыnы hяr шeydяn юncя яnяnяvi qaydada hяyata keчirirlяr. Sorьuda iшtirak edяn яksяr qurumlar bildirirlяr ki, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя hяmin qurumlarыn цmumilikdя baшlыca funksiyasы vя hяyata keчirilmiш dяyяrlяndirmя iшlяrinin цstцnlцk tяшkil edяn vяzifяsidir.

Tяdqiqat, hяmчinin belя bir meyli dя gюstяrir ki, qurumlar artan xяtt цzrя ekspert rяylяri tяqdim edir, hюkumяt vя ali tяhsil mцяssisяlяrinя tюvsiyяlяr verir, ali tяhsil mцяssisяlяri ilя baьlы hцquqi mяsяlяlяrdя araшdыrma aparыr vя bяzяn hяtta qяrarlar qяbul edirlяr.

Bu fakt onu gюstяrir ki, qurumlarыn 4/5 hissяsi "Bilik vя mяlumatыn yayыlmasыnы" hяmin qurumun vяzifяsi, bяzisi isя "akkreditasiya"nы qurumun vяzifяsi hesab edir.

Akkreditasiya цzrя qurumlarыn vя bununla яlaqяdar akkreditasiya fяaliyyяtinin hяyata keчirilmяsi gюrцlяn iшlяrin mяqsяdi kimi diqqяtin daha artыq dяrяcяdя hesabat цzяrindя cяmlяшmяsi ilя yanaшы gedir. İшtirakчы qurumlarыn ¾ hissяsi bunu юz fяaliyyяtlяrinin mяqsяdi hesab edirlяr vя bu eyni zamanda шяffaflыq mяsяlяsinя dя aiddir. Eyni zamanda юlkя vя

beynəlxalq səviyyədə mцqayisəli yanaшma da xцsusi юnəm verilən vəzifədir. Яksər qurumlarыn шura və ya komissiyalarы mюvcuddur və onlarыn hamыsыnda akademik шura цzvləri vardыr.

Akademik шura цzvləri bu ali təhsil mцəssisələrinin 2/3 hissəsini təmsil edirlər. Ямяk birjasынын nцmayəndələri шuranыn yarыsыnы, tələbələr 1/3 hissəsini, hюkumət nцmayəndələri isə 2/5 hissəsini təmsil edirlər.

Hюkumət dəyərləndirmə fəaliyyətinin maliyyələшdirilməsinin əsas mənbəyidir, lakin ali təhsil mцəssisələri də maliyyələшdirmə mənbəyinin 1/3 hissəsi kimi bu və ya baшqa шəkildə qeyd olunur. Avropa Birliyi юlkələrində шura və komissiyalarыn assosiativ цzv юlkələrin шura və komissiyalarына nisbətən daha чoxшaxəli olmasы meyli vardыr, lakin maliyyələшdirmənin coьrafiyasы cox da fərqli deyildir.

2.2 Avropada keyfiyyətin təmin olunmasыnda qiymətləndirmə nюvləri

Tədqiqatыn nəticələri gюstərir ki, Avropada keyfiyyətin təmin olunmasы dəyərləndirmənin səkkiz əsas nюvцnə əsaslanmaqla mцəyyən olunur. Tədqiqat həm də onu gюstərmiшdir ki, əksər qurumlar bir sыra dəyərləndirmə nюvləri həyata keчirirlər. Qeyd olunur ki, Avropada keyfiyyətin təmin olunmasыnda istifadə olunan dəyərləndirmənin əsas nюvləri "proqramlarыn akkreditasiyasы" və "proqramlarыn dəyərləndirilməsi"dir.[2] İштirakчы qurumlarыn bюyцk чoxluьu daimi əsaslar цzrə onlarыn hər ikisindən istifadə edir. Цmumilikdə dəyərləndirmə iшində proqramlara daha bюyцk юnəm verilir. Bu mцəssisələr universitet təhsilində daha чюx diqqət mərkəzində olduьuna gюrə, qeyri-universitet təhsilində юzцnц xцsusilə bцruzə verir.

Bu, həmin proqramlara qeyri-universitet sahəsində cox gцclц professional diqqət yetirilməsi ilə baьlыdыr. Hələ də ən цstцnlцk verilən metod mцxtəlif mərhələlərdə 49 dəfə

---

[2] "Dəyərləndirmə növü" dəyərləndirməyə verilən diqqətin və istifadə olunan metodun birləşməsindən ibarətdir.

mцntəzəm vя ya arabir istifadя olunan яnяnяvi dяyяrlяndirmяdir.

Яvvяlki hallara nisbяtяn burada vяziyyяt belяdir ki, bir qurum dяyяrlяndirmяni mцxtяlif sяviyyяlяrdя aparыr, yaxud baшqa sюzlя, bir metod kimi dяyяrlяndirmяni digяr mяrhяlяlяrlя birlяшdirir. Buna baxmayaraq, akkreditasiya bir metod kimi mцntяzяm vя ya arabir istifadя kimi 31 situasiyaya uyьun gяlir. Akkreditasiyadan assosiativ цzv юlkяlяrdя, hollandca vя almanca danышan юlkяlяrdя daha чюx istifadя edilir. Akkreditasiya qaydalarыnda чюx bюyцk fяrqlяrin olmasы gюrцnцr vя hяmin metod gяlяcяk tяdqiqatlarыn mюvzusu ola bilяr.

"Тяшkilati audit" yuxarыda gюstяrilяn fikirdяn bir istisnadыr. Audit mюvzu vя proqram sяviyyяsindя vя ya "mюvzu" ilя birlikdя diqqяt verilяn sahя kimi istifadя olunmadыьыndan, audit vя mцяssisяnin birlяшmяsi istifadя olunan dяyяrlяndirmяnin цчцncц яn mцhцm nюvцdцr. Bu, яsasяn, ingilisdilli юlkяlяrdя istifadя olunur.

Nяhayяt, tяdqiqatыn nяticяlяri gюstяrir ki, bir sыra qurumlar digяr metodlarla birlяшdirilяn vя ya baьlanan dяyяrlяndirmя ilя eksperiment keчirir, lakin bunun mцstяqil bir metod kimi tяsir gцcц yoxdur.

2.3 Dюrd mяrhяlяli model

İstifadя olunan dяyяrlяndirmяdя olan mцxtяliflik 1998-ci il ilя mцqayisяdя istifadя olunmuш metodoloji komponentlяrdя fяrqlяrin yaranmasına sяbяb olur. Mяsяlяn, юzцnцdяyяrlяndirmяnin hяyata keчirilmяdiyi, xarici ekspertlяrin istifadя olunmadıьı vя hesabatların nяшr olunmadıьı akkreditasiya qaydalarının nцmunяlяri vardır.

Lakin цmumilikdя pilot layihяlяrindя qeyd edilяn vя Шuranın Tюvsiyяlяrindя юz яksini tapmыш hяmin dюrd mяrhяlя hяlя dя Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasının цmumi xцsusiyyяtlяridir.

Bцtцn qurumlar xarici ekspertlяrdяn istifadя edirlяr. Яksяr hallarda bu ekspertlяr hяmin sahяni tяmsil edir vя cox zaman beynяlxalq ekspertlяr ekspert qrupuna daxil edilir. Sonuncular qonшu юlkяlяrdяn vя ya eyni dildя danышan юlkяlяrdяn ola bilяr. Bяzi hallarda tяlяbяlяr ekspert qrupuna daxil edilirlяr. Цmumiyyяtlя, assosiativ цzv юlkяlяrя nisbяtяn AB юlkяlяrinin ekspert qruplarının tяrkibi daha mцxtяlif olur.

Adяtяn ekspertlяri keyfiyyяt tяmin olunması qurumu tяyin edir, lakin belя halların 1/3-dя ali tяhsil mцяssisяlяri ekspertlяrin irяli sцrцlmяsindя iштirak edirlяr. Ekspertlяrin mцxtяlif funksiya vя mяsuliyyяtlяri vardır. Bunlara baxmayaraq, onların яsas vяzifяsi obyektlяrя getmяk vя bir sыra hallarda qurumun kюmяyi olmadan hesabatları yazmaqdan ibarяtdir. Halların 1/3-dя isя onlar qurumun iшчilяri ilя birlikdя hesabatları hazırlayırlar. Qurum assosiativ цzv olan юlkяlяrя nisbяtяn AB-nin цzvц olan юlkяlяrdя dяyяrlяndirmя prosesi ilя baьlı mцxtяlif vяzifяlяrin hяyata keчirilmяsinя cяlb olunmuшdur.

Юzцnцdяyяrlяndirmя dяyяrlяndirmяlяrin 94%-nя, akkreditasiya prosesinin isя yalnız 68%-nя daxil edilmiшdir. Mцdiriyyяt vя mцяllim heyяti adяtяn юzцnцdяyяrlяndirmя qruplarında iштirak edirlяr, lakin mяzunlar nadir hallarda iштirak edirlяr. İnzibati heyяt vя tяlяbяlяrin iштirakı nяzяrя чarpacaq dяrяcяdя fяrqlяnir, sonuncuların istifadя olunan metodlarla яlaqяsi olur, tяlяbяlяr dяyяrlяndirmя ilя яlaqяdar tяmsil olunsalar da akkreditasiya ilя baьlı nadir hallarda tяmsil

olunurlar. Sяnяdli sцbut kimi, юzцnц dяyяrlяndirmя bцtцn hallarda statistik mяlumatlarla vя bir sыra hallarda isя yardымчы tяdqiqatlarla tяmin olunurlar.

İki hal istisna olunmaqla, obyektlяrя sяfяr Avropada bцtцn dяyяrlяndirmя prosesinin bir hissяsidir. Obyektlяrя sяfяr mцddяti iki gцndцr, lakin auditlяrlя baьlы obyektlяrя sяfяr adяtяn daha uzun чяkя bilяr.

Tяdqiqatын nяticяlяri obyektя sяfяri tяшkil edяn komponentlяr haqqында qarшылыqlы razылaшmanы gюstяrir: Demяk olar ki, bцtцn iшtirakчы qurumlar intervyularla, obyektlяrя sяfяrlя, mцdiriyyяtlя son gюrцшlя vя sяnяdli sцbutlarla baьlы iшlяyir. Obyektlяrя sяfяrlяrin яn ziddiyyяtli цnsцrц bцtцn iшlяrin 25%-dя istifadя olunan sinif otaqlarынын mцшahidяsidir. Яksяr dяyяrlяndirmя iшlяri haqqында hesabatlar nяшr olunur, lakin bяzяn akkreditasiya ilя яlaqяdar unudulur. Qurumlar hяr bir dяyяrlяndirmя prosesinя uyьun gяlяn qabaqcadan hazırlanmыш kriteriyalarla hansы qaydada iшlяyirlяr? Onlar qurumlarын hansы ali tяhsil mцяssisяlяrini яhatя etmяsini, qurumlarын vяzifяlяrini yoxlayыr vя mцstяqil fяaliyyяt mяsяlяsini dяqiqlяшdirir?[3] Aшaьыdakы fяsillяrdя hazırda Avropa юlkяlяrindя keyfiyyяtin tяmin olunmasынын metod vя qaydalarы nяzяrdяn keчirilir:

[3] Bu hesabatda ayrı-ayrı qurumların Şuranın tövsiyələrinə hansı dərəcədə əməl etmələri göstərilmir. Bunun üçün səlahiyyət və məsuliyyəti yalnız ENQA-nın Baş Məclisi daşıyır. Buna baxmayaraq, hesabatda 1998-ci ilin hesabatında müəyyən olunmuş ümumi cəhətlərin 2001-ci ildə Avropanın keyfiyyət təmin olunmasında hələ də rast gəlinməsi haqqında konkret məlumatlar verilir.

3 Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarы

3.1 Avropanыn ali tяhsilinin gяlясяk konsepsiyasыnda keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar

Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя cari vяziyyяtini araшdыrmaq mяqsяdilя AB-nin bцtцn цzv юlkяlяrinin, assosiativ цzv юlkяlяrin vя EFTA юlkяlяrinin keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlara sorьu gюndяrilmiшdir. Rяsmi vя mюvcud qaydada yaradыlmыш keyfiyyяt цzrя qurumlarы olmayan юlkяlяrdя isя hяmin sorьu keyfiyyяt qurumunun vяzifяsini yerinя yetirяn orqana gюndяrilmiшdir. Tяdqiqatыn hesabatы 23 Avropa юlkяsinin 34 keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumdan alыnmыш 36 cavaba яsaslanыr.[4]

Cяdvяl 1-dя gюrцndцyц kimi, belя bir nяticяyя gяlmяk olar ki, юlkяdя keyfiyyяtin tяmin olunmasы sisteminin yaradыlmasы ilя baьlы verilяn Шura Tюvsiyяlяrinя bцtцn цzv dюvlяtlяr яmяl etmiшlяr. Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasыnыn yaxшы tяшяkkцl tapmыш Avropa sisteminin mяnzяrяsi yaranmaьa baшlayыr. Avropa pilot layihяsindяn sonra AB-nin bцtцn цzv dюvlяtlяri vя assosiativ юlkяlяr ali tяhsil sektorunda keyfiyyяtin tяmin olunmasыnыn hяyata keчirilmяsinя cavabdeh olan bir dяyяrlяndirmя qurumu yaratmышlar.

---

[4] Sorğuların sayı qurumların sayından artıq olub. Qurum müxtəlif sektorları əhatə edə bilər. (məsələn, universitet və qeyri-universitetləri). Əgər istifadə olunan metodlar əhatə olunan sektorlara görə dəyişirsə, həmin qurumdan xahiş edilib ki, hər bir sektor üçün nəzərdə tutulan sahəyə cavab versin.

Шякil 1: Avropanын keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarы ali tяhsildя vя onlarын яhatя dairяsi[5]

Qurumun adı	Ölkə	Əhatə dairəsi
Avropa Universitetlər Assosiasiyası (AUA)		Universitet
Fachhochschulrat (FH-Council)	Avstriya	Qeyri-universitet
Österreichischer Akkreditierungsrat (Avstriya Akkreditasiya Şurası, AAK)	Avstriya	Universitet
Vlaamse Interuniversitaire Raad	Belçika	Universitet
Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA)	Belçika	Qeyri-universitet
Conseil des Recteurs (CRef)	Belçika	Universitet
Nazirlər Şurasında Mili Dəyərləndirmə və Akkreditasiya Qurumu (MQAA)	Bolqarıstan	Hər ikisi
Təhsilin dəyərləndirilməsi-akkreditasiyası Şurası	Kipr	Qeyri-universitet
Çex Respublikasının Akkreditasiya Komissiyası	Çex Respublikası	Hər ikisi
Danimarka Dəyərləndirmə İnstitutu (DQİ), qeyri-universitet	Danimarka	Universitet
Danimarka Dəyərləndirmə İnstitutu (DQİ), universitet	Danimarka	Qeyri-universitet
Estoniya Ali təhsilin Akkreditasiyası Mərkəzi	Estoniya	Hər ikisi
Finlandiya Ali Təhsilin Dəyərləndirilməsi Şurası	Finlandiya	Hər ikisi
Comité Nationale d'Évaluation	Fransa	Universitet
Akkreditierungsrat	Almaniya	Hər ikisi
Zentrale Evaluations- und Akkreditierungsagentur Hannover (ZEvA)	Almaniya, Niedersachsen	Universitet
Baden–Württemberg Dəyərləndirmə Qurumu	Almaniya	Hər ikisi
Macarıstan Təhsil, Elm və Mədəniyyət Nazirliyinin Akkreditasiya Komitəsi	Macarıstan	Hər ikisi
Dəyərləndirmə və Rəhbərlik Şöbəsi	İslandiya	Universitet
Ali Təhsil və Təlimə görə mükafatlar Şurası (HETAC)	İrlandiya	Qeyri-universitet
Ali Təhsil Orqanı	İrlandiya	Universitet
İrlandiyanın Milli İxtisas Orqanı	İrlandiya	Qeyri-universitet
Comitato Nazionale per la Valutazione del Sistema Universitario (CNSVU)	İtaliya	Universitet
Ali Təhsildə Keyfiyyətin Dəyərləndirilməsi Mərkəzi	Latviya	Hər ikisi
Ali Təhsildə Keyfiyyətin Dəyərləndirilməsi Mərkəzi	Litva	Hər ikisi
Ali Təhsil İnspektorluğu	Niderland	Hər ikisi
Keyfiyyətin Təmin Olunması üzrə Departamenti	Niderland	Universitet
Peşəkar Təhsil Universitetlərinin Assosiasiyası (HBO-raad)	Niderland	Qeyri-universitet
Şəbəkə Norveç Şurası	Norveç	Hər ikisi
Dövlət Akkreditasiya Komissiyası	Polşa	Hər ikisi
Müəllimlərin Təhsilini akkreditasiyası üzrə Dövlət İnstitutu (INAFOP), universitet	Portuqaliya	Universitet
Müəllimlərin Təhsilini akkreditasiyası üzrə Dövlət İnstitutu (INAFOP) qeyri-universitet	Portuqaliya	Qeyri-universitet
Agència per la Qualitat del Sistema Universitàri a Catalunya (AQU)	İspaniya	Universitet
Ali Təhsil üzrə Dövlət Qurumu (Högskoleverket)	İsveç	Universitet
Ali Təhsildə Keyfiyyətin təmin olunması üzrə Qurum (QAQ)	Böyük Britaniya	Universitet
Akademik Dəyərləndirmə və Akkreditasiya üzrə Milli Şura	Rumıniya	Universitet

Yuxarыdakы sцtunda gюstяrilmiш hяr bir qurumun fяaliyyяt sahяsi universitet vя qeyri-universitet tяhsili arasыnda юlkя miqyasыnda olan fяrqlяri яks etdirdiyinя gюrя, milli tяhsil sistemi kontekstindяn nяzяrdяn keчirilmяlidir. Bu mцddяanы nяzяrdя tutaraq, yuxarыdakы diaqramda gюstяrilir ki, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlardan 14-ц hяm universitet vя qeyri-universitet sektorunu, 14 qurum

---

5 Şəkil 1-də və hesabatda olan qurumların adları ümumilikdə sorğuda olduğu kimi göstərilir. Buna görə də, qurumların öz ölkələrində olan və ya ingilis dilində olan adlarında fərq ola bilər.

universitet ali tяhsilini, nяhayяt 6 qurum isя qeyri-universitet ali tяhsilini яhatя edir[6].

Sorgu zamanы hяmin qurumlardan xahiш edilmiшdir ki, onlarыn universitet vя ya qeyri-universitet tяhsilini, yaxud hяr ikisini dяyяrlяndirmяlяrini gюstяrsinlяr. Universitet vя ya qeyri-universitet tяhsili цчцn цmumi bir tяrif tapmaq чox чяtin bir vяzifяdir. Bяzi юlkяlяrdя bir pillяli sistem, bяzilяrindя, mяsяlяn, Danimarka vя Niderlandda olduьu kimi, qeyri-universitet vя universitet sektorlarыnыn aydыn шяkildя ayrы olduьu iki pillяli tяhsil sistemi mюvcuddur. Daha sonra, bяzi assosiativ цzv юlkяlяrindя "яsil" universitet hesab olunan dюvlяt universitetlяri vя юzяl universitetlяr arasыnda fяrq qoyulur.

Bu tяdqiqat qurumlarыn fяaliyyяt sahяsi haqqыnda mяlumat verir. Bundan яlavя, burada nя цчцn bir юlkяnin ali tяhsil цчцn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя bir dюvlяt qurumunun, digяr юlkяlяrin isя daha чox qurumlarыn olmasыnы izah edir.

Mяsяlяn, Niderlandda iki pillяli ali tяhsil sistemi, qeyri-universitet tяhsili цчцn keyfiyyяt цzrя bir qurum vя universitet tяhsili цчцn baшqa bir akkreditasiya orqanы vardыr. Bunun яksinя olaraq, Bюyцk Britaniyada ali tяhsil sektoru bir pillяli sistem quruluшuna malikdir. Bu, bir keyfiyyяt orqanыnыn bцtцn ali tяhsili яhatя etdiyi Bюyцk Britaniyanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя modelindя яks olunmuшdur.

Eyni zamanda, digяr milli xцsusiyyяtlяr dя bir юlkяnin юzцnцn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя neся tяшkil etmяsinя tяsir edя bilяr. Almaniya keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumunun tяшkili buna yaxшы misal ola bilяr. Orada bir яsas akkreditasiya шurasы vardыr vя o bцtцn dяyяrlяndirmя qaydalarыnы hazыrlayыr.

Яmяli dяyяrlяndirmя fяaliyyяti isя baшlыca olaraq, regional dяyяrlяndirmя qurumlarы tяrяfindяn hazыrlanыr. Nяhayяt, Danimarkada ibtidai tяhsildяn tutmuш universitet tяhsilinя qяdяr bцtцn tяhsil sяviyyяlяri цчцn bir keyfiyyяt qurumu vardыr.

---

[6] Sorğuda universitet və qeyri-universitet sektoru arasında istifadə olunan fərq qeyri-müəyyəndir, ali təhsil sisteminin müxtəlif sektorlarını müəyyən etmək üçün əsas terminologiya bütün iştirakçı dövlətlərdə eyni deyildir. Hər bir üzv dövlətin ali təhsil strukturu ilə əlaqədar olaraq, həmin fəaliyyət dairəsi sorğuya cavab verən qurumların özləri tərəfindən müəyyən olunur.

Milli adətlər, юlkə siyasətinin istiqamətlərinin və юlkə siyasətinin strukturunun dəyiшməsi də sistemin seчilməsinə təsir gюstərir. Buna baxmayaraq, bu hər bir юlkənin təhsil sisteminin və siyasətinin dərindən юyrənilməsini tələb edən bir məsələdir.

3.2 Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn funksiyalarы

Цzv dюvlяtlяr 1998-ci ilin Шura Tюvsiyяlяrinя uyьun olaraq, aшaьыdakы mяqsяdlяri hяyata keчirmяk цчцn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя sistemlяrin yaradыlmasыna hяvяslяndirilmiшlяr:

- Avropa dяyяrlяrini, sцrяtlя dяyiшяn dцnyanы nяzяrя almaqla yanaшы, юz юlkяlяrinin iqtisadi, sosial vя mяdяni mцhiti daxilindя ali tяhsilin keyfiyyяtini qoruyub saxlamaq.
- mцvafiq tяdbirlяrin, o cцmlяdяn, tяlimin vя tяhsilin keyfiyyяtinin yaxшылaшdыrылmasы vasitяsi kimi keyfiyyяtin tяmin olunmasынын vя daha bir vacib funksiya olan tяdqiqatlarыn tяlim edilmяsinя ali tяhsil mцяssisяlяrini hяvяslяndirmяk vя onlara yardыm etmяk.
- Birlik daxilindя vя beynяlxalq miqyasda keyfiyyяt vя keyfiyyяtin tяmin olunmasы haqqыnda qarшыlыqlы mяlumat mцbadilяsini stimullaшdыrmaq vя bu sahяdя ali tяhsil mцяssisяlяri arasыnda яmяkdaшlыьa tяkan vermяk.

Bu layihяnin vяzifяlяrindяn biri Avropanыn keyfiyyяt цzrя qurumlarынын yuxarыda gюstяrilяn mяqsяdlяri neчя hяyata keчirmяlяrini yoxlamaqdan ibarяtdir.

Tяdqiqatlar gюstяrir ki, Avropada keyfiyyяt цzrя qurumlarыn цч яsas funksiyasы mцяyyяn oluna bilяr:

1) keyfiyyяtin yaxшilaшdыrылmasы, яnяnяvi mяnada keyfiyyяtin tяmin olunmasы;

2) Bilik vя mяlumatыn yayылmasы;

3) Akkreditasiya.

Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarы tяrяfindяn qeyd olunan ilk funksiya keyfiyyяtin yaxшылaшdыrылmasыdыr.

Bu vяzifяni ali tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirmя yolu ilя tяhsilin keyfiyyяtinin yaxшылaшdыrылmasыnda onlarыn hяvяslяndirilmяsi vя dяstяklяnmяsi kimi mцяyyяn etmяk olar. Bu Avropanыn keyfiyyяt цzrя qurumlarынын яn цmumi funksiyasыdыr vя hяmin qurumlarыn 86%-ni яhatя edir.

Avropanыn keyfiyyяt цzrя qurumlarынын yerinя yetirdiyi daha mцhцm bir funksiya onlarыn ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цчцn bilik vя mяlumat mяrkяzlяri rolunda чыxыш

etmяsidir. Qurumlarыn 78%-i ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы haqqыnda mяlumat toplayыr vя yayыr.

Тякся ali tяhsil mцяssisяsi baxымыndan deyil, hяm dя tяlяbяlяrin gяlяcяk perspektivi baxымыndan Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn keyfiyyяtin yaxшыlaшdыrыlmasы, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя цzяrilяrinя dцшяn vяzifяlяri чox ciddi шяkildя yerinя yetirmяlяrini mцшahidя etmяk mцsbяt haldыr. Keyfiyyяt vя шяffaflыqla sяciyyяlяndirilяn ali tяhsil yaxшы iш perspektivlяri vя fяrdlяrin beynяlxalq miqyasda rяqabяtяdavamlы olmasы цчцn zяruri шяrait yaradыr.

Keyfiyyяtin tяmin olunmasы, akademik vя ya peшяkarlыq sяviyyяsinin tanыnmasы arasыnda sяrhяdlяr aradan gюtцrцldцkcя, ali tяhsilin sяffaflыq xцsusiyyяtinin яhяmiyyяti artir. Bu inkiшaf ENİC шяbяkяlяri vя ENQA arasыnda bu yaxыnlarda baьlanmыш mцqavilяdя dя aydin gюrцnцr.

Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarынын яn sonuncu qeyd olunan funksiyasы akkreditasiyadыr. O, tяsdiq olunmuш qяrarlardan ibarяt olduьuna gюrя, bu qurumun hяm metodu, hяm dя funksiyasы kimi nяzяrdяn keчirilir. Bu baxымdan buna sonuncu kimi baxmaq lazымdыr.[7] Buna gюrя dя, qurumun keyfiyyяti tяmin etmяk vя ali tяhsili tяsdiq etmяk funksiyasы vardыr. Qurumlarыn yarыsы akkreditasiyanы юzlяrinin яsas funksiyasы hesab edirlяr.

Hallarыn 17%-dя isя bяzi qurumlarыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы vя ya yaxшыlaшdыrыlmasыndan baшqa, mяlumat toplamaq vя yaymaq, yaxud akkreditasiya funksiyalarы da vardыr.

Belя hallarda qurumlar ali tяhsili hяyata keчirяn tяшkilatlarы tanымaq vя onlara lisenziya vermяk sяlahiyyяtinя malikdirlяr. Bundan яlavя, цч qurumun ixtisasы yoxlama strukturu[8] vя bir qurumun, Ali Tяhsil vя Tяlim Шurasынын юlkя diplomlarынı tanымaq funksiyasы vardыr. Belя bir nяticяyя gяlmяk olar ki,

[7] 4-cü fəsildə akkreditasiya haqqında Fachhochschule Council (Avstriya), Akkreditierungsrat (Almaniya) və İrlandiyanın Milli İxtisasartıma İdarəsinin metodları kimi bəhs edilir.

[8] Fachochschule Council (Avstriya), Akkreditierungsrat (Almaniya) və Milli kvalifikasiyalar üzrə Agentliyi (İrlandiya).

Avropanын keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarы hяlя dя 1998-ci il Tюvsiyяlяrindя gюstяrilmiш яsas funksiyalarы yerinя yetirirlяr, lakin hяmin vяzifяlяr artmыш vя bu qurumlar hяmчinin bir sыra geniш яhatяli яlavя funksiyalarы, o cцmlяdяn, peшя hazыrlыьы цzrя tяkliflяrlя baьlы mцtяxяssis rяylяrinin verilmяsini vя ixtisaslarla baьlы gюrцшlяrin keчirilmяsini, dяrяcяlяrin verilmяsi цчцn icazя almaqdan юtrц яrizяlяr haqqыnda hюkumяtя mяlumat verilmяsini, keyfiyyяtin tяmin olunmasы vя keyfiyyяtin yaxшылaшdыrылmasы цчцn qaydalarын yenidяn nяzяrdяn keчirilmяsi ilя яlaqяdar universitetlяrя yardыm gюstяrilmяsini, ali tяhsil mцяssisяlяri ilя baьlы mцяyyяn hцquqi mяsяlяlяrin araшdыrылmasыны, onlarын dяqiqlяшdirilmяsini vя nяhayяt, ali tяhsildя vaxt mцddяtinя яmяl olunmasына nяzarяt yolu ilя hesabatlarын tяmin edilmяsini nяzяrdя tutur[9].

3.3 Dяyяrlяndirmяnin vяzifяsi

Яvvяlki bюlmяlяrdяn gюrцndцyц kimi, Avropanын keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumunun vяzifяsi, яsasяn яnяnяvi mяnada keyfiyyяtin tяmin olunmasындan ibarяtdir. Buna gюrя dя, dяyяrlяndirmяnin vяzifяlяrinin hяmin qurumlarын bu юlkяlяrin ali tяhsil sistemi daxilindя daшыdыqlarы mяqsяd vя funksiya ilя sыx surяtdя baьlы olmasы ehtimal edilir.

---

9 ”Digər” kateqoriya altında verilənlər: Peşə hazırlığı çərçivəsi daxilində layihələr haqqında rəylər və ixtisaslarla bağlı görüşlərin keçirilməsi ilə bağlı rəylər.” (Macarıstan Akkreditasiya Komitəsi- Macarlstan), “Keyfiyyətin təmin olunmasının yenidən nəzərdən keçirilməisi ilə bağlı yerlərdə universitetlərə yardım göstərilməsi” (Ali təhsil idarəsi – Irlandiya), “Təsisatların, proqramların, tədqiqat və layihələrin dəyərləndirilməsi.”(Comitato Nazionale per la Valutazione del Sistema Universitario – Italiya) “Hesabat və müddətin müəyyənləşdirilməsi” (Keyfiyyətin təmin olunması üzrə departament – Niderland),” zəruri araşdırmaların həyata keçirilməsinə yardım, akkreditasiya və attestasiya proseslərinin qlobal analizi, müəllimlərin təhsili sahəsində müzakirə və fikir mübadiləsi” (Müəllimlərin Təhsilinin akkreditasiyası üzrə Milli İnstitut– Portuqaliya), “Tələbələrə ali təhsil haqqında məlumat verilməsi, ali təhsil müəssisələri ilə əlaqədar müəyən hüquqi məsələlərin tədqiqatı və müəyyənləşdirilməsi, müəyyən hallarda magistr dərəcəsinin tədqiqatı, statistikası və akkreditasiyası” (Milli Ali Təhsil Qurumu– Högskoleverket, İsveç) və nəhayət, “dərəcələrin verilməsi hüquqlarının əldə edilməsi üçün ərizələrlə bağlı hökumətə tövsiyələrin verilməsi” (Ali Təhsildə keyfiyyətin təmin olunması üzrə qurum– Böyük Britaniya).

Həyata keчirilmiш dяyяrlяndirmя qaydalarыnыn nяzяrdяn keчirilmяsi zamanы keyfiyyяtin yaxшыlaшdыrыlmasы da baшlыca vяzifяdir. Bu bцtцn hallarыn 92%-dя qeyd edilir vя qurumlarыn sцrяtlя dяyiшяn dцnyada ali tяhsilin keyfiyyяtinin qorunub saxlanmasыnda юz vяzifяlяrini baшa dцшmяsi vя tяhsilin keyfiyyяtinin yaxшыlasdыrыlmasы цчцn ali tяhsil mцяssisяlяrinя yardыm gюstяrilmяsi vя onlarыn ruhlandыrыlmasы юn plana чяkilir.

Hallarыn 75%-dя hesabatlarыn verilmяsi bir vяzifя kimi gюstяrilir. Akkreditasiya qaydalarыnda isя bu bцtцn hallarыn 86%-ni tяшkil edir. Bu akkreditasiyanыn nяticяsindяn asыlы olaraq чox vaxt akkreditasiyanыn etibarlы lisenziyanыn yenilяшdirilmяsi haqqыnda qяrarla birbaшa baьlы olduьuna gюrя cox da gюzlяnilmяz qarшыlanmamalыdыr.

Buna baxmayaraq, hesabat verilmяsi digяr metodlarыn, o cцmlяdяn dяyяrlяndirmяnin dя bir vяzifяsidir. Malkolm Freyzer 1997-ci ildя apardыьы tяdqiqatda sцbut edirdi ki, mцяssisяlяrin hesabat vermяsi mцstяqil fяaliyyяt цчцn mцtlяq шяrtdir[10]. Mцяssisяlяr sяhmdarlara, onlarы maliyyяlяшdirяn hюkumяtlяrя, onlarы seчяn vя xidmяtlяrindяn istifadя edяn tяlяbяlяrя, yцksяk ixtisaslы fяhlяlяrя ehtiyacы olan ямяk birjasыnыn tяmsilчilяrinя hesabat vermяlidirlяr.

Hesabatыn verilmяsi kimi, шяffaflыq hallarыnыn 75%-dя, hallarыn 59%-dя vя bцtцn hallarыn 41%-dя isя mцvafiq milli vя beynяlxalq tяlяblяrя cavab verilmяsi bir шяrt kimi irяli sцrцlцr. Yцksяk mюvqe isя iki halda (3%) bir vяzifя kimi gюstяrilir. Maraqlыdыr ki, Avropa kontekstindяn yanaшmada шяffaflыq, mцvafiq milli vя beynяlxalq tяlяblяrя cavab verilmяsi яksяr dяyяrlяndirmяlяrdя mцhцm rol oynayыr. Xцsusilя, son zamanlarda Avropada hяyata keчirilяn beynяlxalq layihяlяrin,

---

10 Malkolm Freyzerin tədqiqatında hesabat xarici dəyərləndirmənin əsas məqsədi kimi göstərilir. Buna baxmayaraq, Freyzer bu araşdırmanı müəyyən etdiyi qədər müxtəlif metodların məqsədləri arasında olan fərqləri göstərmir və beləliklə, nəticələri müqayisə etmək çətindir.
Daha ətraflı məlumat almaq üçün aşağıdakı saytlara baxmalı: http://www.relint.deusto.es/TUNINGProject/index.htm

мясялян, standartlarын uyьunlaшdырылmasы[11] vя TEEP[12] tяlяbяlяrin чevik yerdяyiшmяsinя yardым etmяk vя onlarы hяmin iшя ruhlandыrmaq baxымыndan bu aspektlяri daha чox vurьulayыr.

3.4 Тяшkilati quruluш vя maliyyяlяшdirmя

1998-ci ilin Шura Тювsiyяlяrinя яsasян sяrbяstlik, hюkumяt vя tяhsil mцяssisяlяrindяn asыlы olmamaq мясялясi qayda vя metodlarын seчimi ilя baьlыdыr. Тяшkilati quruluш vя maliyyяlяшdirmя mцstяqil fяaliyyяtin baшqa bir gюstяricisi ola bilяr. Bu tяdqiqat gюstяrir ki, demяk olar ki, bцtцn юlkяlяrdя keyfiyyяtin tяmin olunmasыны яlaqяlяndirяn qurum vardыr vя hяmin qurumlar mahiyyяtcя idarяetmя orqanы olan mцstяqil tяшkilatlardыr. Buna baxmayaraq, tяhsil mцяssisяlяri vя hюkumяt keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumun idarяetmя шurasыnda tяmsil oluna, qurumun maliyyяlяшdirilmяsinя vя dяyяrlяndirmяlяrя yardым edя bilяr.

Bundan яlavя, tяhsil цzrя dыgяr sяhmdarlar, мясялян, tяlяbяlяr, mцяllim heyяti, ekspert tяшkilatlarы vя sahibkarlar da bu sяviyyяdя tяmsil oluna bilяrlяr.

Bu bюlmяdя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarын idarяetmя heyяtindя kimlяrin tяmsil olunmasы, hяmin qurumlarын vя onlarin fяaliyyяtinin kim tяrяfindяn maliyyяlяшdirilmяsi nяzяrdяn keчirilir.

3.4.1 İdarя heyяtinin, шuranын tяrkibi

Тяdqiqatlar gюstяrir ki, tяhsil mцяssisяlяri, sяnaye sahяlяri, яmяk birjasынын tяmsilчilяri vя hюkumяt Avropanын keyfiyyяt tяmin olunmasы цzrя qurumlarынын idarя heyяtinin яn чox

---

[11] http://www.relintşdeustoşes/TUNİNGProject/index/htm

[12] http://www.ensp.fr/ISA_2003/anglais/Acc_files/ENQA_TEEPmanual_EN.pdf

rast gялинян цzvlяridir. Maraqlы haldыr ki, tяlяbяlяr dя bir sыra hallarda idarя heyяtlяrindя tяmsil olunurlar.

Hallarыn 62%-dя mцяssisяlяr шura vя ya idarя heyяtlяrindя tяmsil olunurlar. Шura vя ya idarя heyяti olan qurumlarыn hamыsыnda ali tяhsil mцяssisяlяrini birbaшa tяmsil edяn vя ya fяrdi qaydada iшtirak edяn bir nюv akademik шura цzvlяri vardыr.[13]

İdarя heyяtinin цzvlяrinin yalnыz ali tяhsil sistemini tяmsil etmяsi bir az qeyri-adi gюrцnцr:

Dюrd qurumun yalnыz ali tяhsil mцяssisяlяrinin, universitet assosiasiyalarыnыn vя ya direktorlarыn konfranslarыnыn nцmayяndяlяrindяn ibarяt olan idarя heyяtlяri vardыr.[14]

Hallarыn 44%-dя sяnaye vя ямяk birjasыnыn nцmayяndяlяri idarя heyяtinin цzvlяridir. Bu hallarda, ali tяhsil mцяssisяlяrinin, direktor konfranslarыnыn, universitet assosiasiyalarыnыn vя ya digяr akademik tяшkilatlarыn nцmayяndяlяri dя tяmsil olunurlar. Hюkumяtin nцmayяndяlяri hallarыn 39%-dя, tяlяbяlяr isя bцtцn hallarыn цчdя birindя tяmsil olunurlar. Hallarыn bюyцk яksяriyyяtindя (92%) tяlяbяlяrin idarя heyяtindя tяmsil olunmasы AB юlkяlяrini яhatя edir. Macarыstan Akkreditasiya Komitяsi mцstяsnalыq tяшkil edir. Bu, eyni qaydada sяnaye vя ямяk birjasы labor market nцmayяndяlяrinin daxil edilmяsinя tяtbiq edilir: hallarыn 94%-i AB юlkяlяrini яhatя edir, Estoniya Ali Tяhsil Akkreditasiya Mяrkяzi yeganя istisnadыr.

---

[13] Hökumət təmsilçilərindən başqa idarə heyətinə özünün bir neçə üzvünün də seçilməsini bildirən Dövlət Akkreditasiya Komissiyası yəqin bir istisnadır. Bu üzvlərin tərcümeyi-halları haqqında məlumat verilmir.

[14] Avropa Universitetlər Assosiasiyası (AUA), Vlaamse Interuniversitaire Raad (Belçika), Niderland Peşəkar Təhsil Universitetlərinin Assosiasiyası (Niderland) və Akademik Dəyərləndirmə və Akkreditasiya Milli Şurası (Rumıniya)

3.4.2 Maliyyяlяшdirmя

Maliyyяlяшdirmяnin tяшkil olunmasы yolu mцxtяlif tarixi шяrtlяrdяn vя spesifik milli tяhsil sistemlяrindяn чox asылыdыr. Demяk olar ki, bцtцn iшtirakчы dюvlяtlяrdя dяyяrlяndirmя qaydalarынын yaradылmasы tяшяbbцsц hюkumяt tяrяfindяn irяli sцrцlцr vя ya stimullaшdырылыr. Hюkumяtin keyfiyyяtin tяmin olunmasына yцksяk prioritet statusu vermяsi qurumlarын maliyyяlяшdirilmяsindя dя юzцnц gюstяrir. Gюrцnцr ki, hюkumяtlяr keyfiyyяtя kяnardan nяzarяti ali tяhsilin keyfiyyяtinin yaxшылaшdырылmasында bir zяrurяt vя ya яn azы bir mцvafiq vasitя kimi qяbul edirlяr.

Sorьu mяrkяzi vя regional hюkumяtlяri, ali tяhsil mцяssisяlяrini, universitet assosiasiyalarыны vя rektor konfranslarыны qurumlarын maliyyяlяшdirilmяsi mяnbяyi kimi irяli sцrцr. Tяqribяn demяk olar ki, hюkumяt vя ali tяhsil mцяssisяlяri dяyяrlяndirmяlяrin iki яsas maliyyя mяnbяyidir. Bu, o qяdяr dя tяяccцblц deyildir, чцnki siyasi cяhяtdяn onlardan daha чox hesabat vermяk tяlяb olunur.

Digяr tяrяfdяn, hюkumяt tяmin etmяlidir ki, tяhsilin maliyyяlяшdirilmяsi yцksяk keyfiyyяtli ali tяhsilя sяbяb olur. Baшqa bir tяrяfdяn, tяhsil mцяssisяlяri hюkumяt, яmяk birjasы kimi юlkя miqyaslы sяhmdarlara vя digяr tяsisatlara yцksяk keyfiyyяtli tяhsil verdiklяrini sцbut etmяlidir vя beynяlxalq ictimaiyyяtя dя юzlяrinin rяqabяtя davamlы olmasыны gюstяrmяlidirlяr. Bundan яlavя, Malkolm Freyzer юzцnцn 1997-ci il tяdqiqatында gюstяrdiyi kimi, hesabat vermяk mцstяqil fяaliyyяt gюstяrmяk цчцn mцtlяq шяrt olmalыdыr.

Hяmiшя olduьu kimi, hюkumяt maliyyяlяшdirmяnin baшlыca mяnbяyidir, respondentlяrin 67%-i qurumlarын maliyyяlяшdirilmяsinin mяrkяzi hюkumяt, 8%-i isя regional hюkumяt tяrяfindяn hяyata keчirildiyini gюstяrmiшlяr. Hюkumяtdяn sonra ali tяhsil mцяssisяlяri gяlir ki, onlar da bцtцn hallarын 28%-dя maliyyяlяшdirmяnin 2-ci яn чox rast gяlinяn mяnbяyi kimi, universitet assosiasiyalarы vя direktor konfranslarы isя yalnыz bir qurumu maliyyяlяшdirяn mяnbя (8%) kimi gюstяrilir.

Нюkumяtin maliyyяlяшdirmяdiyi qurumlar isя bu vя ya baшqa halda qiymяt verilmiш mцяssisяlяr tяrяfindяn maliyyяlяшdirilir. Bu сцr qurumlar Belчikada (цч qurum), Fransada, Latviyada, Rumыniyada vя Niderlandda fяaliyyяt gюstяrir. Niderlandda keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя departament universitet assosiasiyalarы tяrяfindяn maliyyяlяшdirilir. Belчikadakы цч qurum – universitet assosiasiyalarы vя Direktorlar Konfransы (Vlaamse Ыnteruniversitaire Raad), ali tяhsil mцяssisяlяrinin assosiasiyasы (Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) vя nяhayяt universitetlяrin assosiasiyasы (Conseil des Recteurs (CRef) maliyyяlяшdirir. Ali tяhsilin keyfiyyяtinin dяyяrlяndirilmяsi Mяrkяzi (Latviya) vя Akademik dяyяrlяndirmя vя akkreditasiya цzrя Milli Шura (Rumыniya) ali tяhsil mцяssisяlяri tяrяfindяn maliyyяlяшdirilir.

Comité Nationale d'Évaluation (Fransa) Fransa Milli Mяclis tяrяfindяn maliyyяlяшdirilirir vя mяrkяzi vя ya regional hюkumяt tяrяfindяn maliyyяlяшdirmя kateqoriyasina daxil edilя bilяr.

Almaniyada mяdяniyyяt vя tяhsil vяzifяlяri, o cцmlяdяn, ali tяhsil siyasяti federal torpaqlara (Länder) tapшыrыlыr. Buna gюrя dя, qurumlar regional hюkumяt (Baden-Wцrttemberg dяyяrlяndirmя komissiyasы) vя ali tяhsil mцяssisяlяri tяrяfindяn (Zentrale Evaluationsund Akkreditierungsagentur Hannover (ZEvA) vя ianяlяrin (Akkreditierungsrat) toplanmasы yolu ilя birlяшdirilяrяk maliyyяlяшdirilir. Eyni vяziyyяt sorьuda iштirak edяn vя regional hюkumяt tяrяfindяn maliyyяlяшdirilяn İspaniya qurumuna da (Agéncia per la Qualitat del Sistema Universitári a Catalunya (AQU) шamil edilir.

Sorьuda iштirak edяn dюrd qurum bildirmiшdir ki, onlarыn maliyyя vяsaitlяri nяzяrdя tutulan kateqoriyalara aid deyildir.

Onlardan ikisinin adы artыq qeyd olunmuшdur: Fransanыn Milli Mяclisinin maliyyяlяшdirdiyi Comité Nationale d'Évaluation vя Almaniyada yardыmlara яsasяn maliyyяlяшdirilяn Akkreditierungsrat.

Qurumlardan daha ikisi İrlandiyanыn Ali Tяhsil vя Tяlimin verilmяsi цzrя Шura (HETAC) vя Bюyцk Britaniyanыn Ali tяhsilin keyfiyyяtinя nяzarяt Qurumudir ki, bunlarыn da hяr ikisi

mяrkяzi hюkumяt, ali tяhsil mцяssisяlяri, tяlяbяlяr (HETAC) vя ali tяhsilin maliyyяlяшdirilmяsi цzrя milli шuralar tяrяfindяn maliyyяlяшdirilir. Sonuncusu İngiltяrя, Шotlandiya vя Uelsdя яksяr tяhsil mцяssisяlяrinя maliyyя dяstяyi gюstяrir. Bu maliyyяlяшdirmя шuralarыnыn qanunla mцяyyяn olunmuш vяzifяlяri dюvlяtin vяsaitlяrinin qeyri-qяnaяtbяxш proqramlara xяrclяnmяmяsinя imkan verir.

Son olaraq, tяdqiqat gюstяrir ki, qurumlarыn maliyyяlяшdirmя mяnbяyi vя onun юzunяmяxsus dяyяrlяndirmя fяaliyyяti arasыnda az fяrq vardыr. Eyni iki яsas maliyyя mяnbяyi ortaya чыxыr: hюkumяt vя mцяssisяlяr. Bundan baшqa, hallarыn 20%-dя fяaliyyяt keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum tяrяfindяn maliyyяlяшdirilmiшdir.

3.5 Yekun

Tяdqiqatыn nяticяlяri gюstяrir ki, 1998-ci ildяn baшlayaraq, Avropada yeni qurumlarыn yaranmasы ilя яlaqяdar Avropa keyfiyyяt цzrя qurumlarыn fяaliyyяt sahяsi geniшlяnmiшdir. Avropanыn яksяr юlkяlяrindя mцstяqil keyfiyyяtя nяzarяt qurumlarы dюvlяt vя ya regional sяviyyяdя tяsis olunmuшlar. Bu hal universitet sektorunda daha чox yayыlmышdыr (bu tяdqiqatda 28 qurum), lakin keyfiyyяtя nяzarяt qeyri-universitet sektorunu da яhatя etmяkdяdir (bu tяdqiqatda 20 qurum). Bяzi qurumlar hяr iki sektoru яhatя edir, bяzi qurumlar yalnыz bir vя ya iki sektoru яhatя edir. Bu tяшkilati mцxtяliflik milli tяhsil sistemlяrinin quruluшu ilя izah olunur.

Tяdqiqat nяticяsindя mяlum olmuшdur ki, keyfiyyяtя nяzarяt qurumu keyfiyyяtя nяzarяti vя ya onun geniшlяndirilmяsini 1995-ci ilin pilot layihяlяrindя nцmayiш etdirilmiш яnяnяvi qaydada qaydada hяyata keчirir, lakin indi vяzifяlяr bюyцmцшdцr. Tяdqiqatda iшtirak edяn qurumlarыn bюyцk чoxluьu bildirir ki, keyfyyяtя nяzarяt hяm qurumun bцtцnlцkdя baшlыca funksiyasы, hяm dя qiymяtlяndirmя fяaliyyяtinin hяyata keчirilmяsinin цstцnlцk tяшkil edяn fяzifяsidir. Lakin tяdqiqatlarda belя bir istiqamяt dя юzцnц gюstяrir ki, qurumlar getdikcя daha чox hяm hюkumяt, hяm dя ali tяhsil

mцяssisяlяrinя daha чox ekspert rяylяri vя tюvsiyяlяr verir, ali tяhsil mцяssisяlяrinя aid olan mцяyyяn hцquqi mяsяlяlяri araшdырыr vя hяtta onlarы tяnzimlяyirlяr.

Bu, belя bir faktda юzцnц gюstяrir ki, qurumlarын 4/5 hissяsi “ bilik vя informasiyaнын yayылmasыны”, yarысы isя “akkreditasiya”ны юzlяrinin vяzifяsi sayырlar. Akkreditasiya цzrя qurumlarын yaranmasы vя akkreditasiya fяaliyyяtinin hяyata keчirilmяsi hяyata keчirilmiш fяaliyyяtlяrin mяqsяdi kimi hesabatын verilmяsinя diqqяtin artырылmasы ilя yanaшы gedir. Tяdqiqatda iшtirak edяn qurumlarын

¾ hissяsi bunu vя шяffaf fяaliyyяti юz fяaliyyяtlяrinin mяqsяdi hesab edirlяr. Eyni zamanda юlkя vя beynяlxalq standartlara uyьunluq da xцsusi юnяm verilяn vяzifяdir.

Яksяr qurumlarын idarя heyяti vя ya шurasы vardыr vя bunlarda da elmi шura цzvlяri fяaliyyяt gюstяrir. Hallarын 2/3-dя bu elmi шura цzvlяri ali tяhsil mцяssisяlяrini tяmsil edirlяr.

Hallarын yarысыnda яmяk birjasынын nцmayяndяlяri, 1/3-dя tяlяbяlяr шuraнын iшindя iшtirak edir vя hallarын 2/5-dя isя hюkumяt tяmsil olunmuшdur.

Dяyяrlяndirmя fяaliyyяtini maliyyяlяшdirяn яsas mяnbя hюkumяtdir, lakin hallarын 1/3-dя ali tяhsil mцяssisяlяri dя maliyyяlяшdirmяnin яsas mяnbяyi kimi gюstяrilir.

Belя bir tendensiya mюvcuddur ki, assosiativ цzv юlkяlяrdя шura/heyяt daha чox sahяlяri яhatя edir, lakin maliyyяlяшdirmяnin coьrafiyasы o qяdяr dя fяrqli deyildir.

4 Avropada keyfiyyятin tяmin edilmяsindя dяyяrlяndirmя nюvlяri

Цzv dюvlяtlяrdя keyfiyyяtя nяzarяtin vяziyyяti haqqыnda 1998-ci ilin hesabatыndan artыq mяlum idi ki, Avropada юlkя sяviyyяsindя istifadя olunan metodlarda bir mцxtяliflik var idi. 1998-ci ildя 18 юlkяni яhatя edяn araшdыrmada dяyяrlяndirmяnin 5 яsas nюvц mцяyyяn edilmiшdi: mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi, proqramыn dяyяrlяndirilmяsi, tяsisati dяyяrlяndirmя, audit vя akkreditasiya.

Buna gюrя dя, bu layihяnin цmumi mяqsяdi 2003-cц ildя Praqa dяyяrlяndirilmяsindяn яvvяl vя Berlin dяyяrlяndirilmяsindяn sonra Avropanыn keyfiyyяt tяmin olunmasыnda istifadя olunan dяyяrlяndirmя nюvlяrinin cari vяziyyяtini araшdыrmaqdan ibarяtdir. Baшqa sюzlя, Birlik sяviyyяsindя keyfiyyяt vя keyfiyyяtin tяmin olunmasы haqqыnda mяlumatыn qarшыlыqlы mцbadilяsini gяlяcяkdя stimullaшdыrmaq mяqsяdilя dяyяrlяndirmя nюvlяrini geniш шяkildя nяzяrdяn keчirmяk vя Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы ilя baьlы metodoloji yeniliklяri tяsvir etmяkdяn ibarяtdir. Daha sonra, 1998-ci ilin araшdыrmalarыnda mцяyyяn edildiyi vя Шuranыn Tюvsiyяlяrinя Яlavяdя gюstяrildiyi kimi, цmumi шяkildя Avropada keyfiyyяt qaydalarыnda qabaqcыl tяcrцbяnin nядяn ibarяt olmasы haqqыnda razыlыьын olub-olmamasыnы yoxlamaqdan ibarяtdir.

Bu bюlmя hazыrki tяdqiqat nяticяsindя hяyata keчirilяn dяyяrlяndirmя nюvlяrinin icmalы ilя baшlayыr vя daha sonra 4.2-4.5 yarыmbюlmяlяrindя isя onlarыn mцxtяlif nюvlяri vя metodlarы daha geniш шяkildя araшdыrыlыr.

4.1 Dяyяrlяndirmяnin tяsviri

Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarы tяrяfindяn istifadя edilяn mцxtяlif nюvlц dяyяrlяndirmяlяrin bцtцn tяfяrrцatыnы яldя etmяk цчцn araшdыrmada qurumlara verilяn яn яsas suallardan biri bu idi: "Siz mцxtяlif

dяyяrlяndirmя metodlarыndan hansы mцddяtя istifadя edirsiniz?"

Dяyяrlяndirmя nюvц subyekt, proqram, tяsisat vя ya mюvzu kimi diqqяt kateqoriyalarы ilя birlяшmiш dяyяrlяndirmя, akkreditasiya, audit vя vaxtыn mцяyyяnlяшdirilmяsi kimi bir metod formasыnda mцяyyяn edilir. Cяdvяl 2-dя gюstяrildiyi kimi, komponentя яsaslanan metodla diqqяtin birlяшdirilmяsi 16 mцxtяlif dяyяrlяndirmяyя[15] gяtirib чыxartmышdыr[16].

---

[15] Təriflər üçün bax Əlavə B.

[16] Keyfiyyət qurumlarına "Başqa" kateqoriya altında daha çox növlər əlavə etmək imkanı da verilib. Bu kateqoriyaya misal olaraq "tədqiqatın dəyərləndirilməsini" göstərmək olar.

Шякil 2: Dяyяrlяndirmя nюvlяri:

	Qiymяtlяndirmя	Akkreditasiya	Audit	Vaxtыn mцяyyяnlяшdirilmяsi
Мювзу	6	1	1	6
Proqram	21	20	5	7
Тяsisat	12	10	14	4
Мювзу	10	0	1	4

Keyfiyyяt цzrя qurumlarыndan bu metodlardan "mцntяzяm qaydada", "hяrdяnbir", "nadir hallarda" vя ya "bu dяqiqя yox" шяrti ilя istifadя etmяlяri haqqыnda suala cavab vermяlяri xahiш olunmuшdur[17]. Yuxarыdakы cядvяldя dяyяrlяndirmя nюvlяrini mцntяzяm vя ya fasilяli hяyata keчirяn qurumlarыn sayы gюstяrilir[18].

Xanalarыn bяzilяrindя olan чox kiчik rяqяmlяr bяzi metod vя mяsяlяlяrin birlяшdirilmяsinin az analitik xцsusiyyяtя malik olduьunu gюstяrя bilяr. Bяzi birlяшmяlяrя, o cцmlяdяn, "mцntяzяm qaydada" olanlara ayrыlыqda baxanda istifadя olunan birlяшmяlяrin bцtюv sыrasы ixtisar oluna bilяr, чцnki "dяyяrlяndirmя, akkreditasiya, audit vя mюvzunun vaxtыnыn mцяyyяnlяшdirilmяsi" яn azы iki qurum tяrяfindяn mцntяzяm qaydada iшlяdilir.

---

[17] A Əlavəsində müxtəlif qurumların hansı dəyərləndirməni həyata keçirmələri göstərilir.

[18] Sorğunun 12-ci sualında 16 müxtəlif dəyərləndirmə növünün hər birinin hansı tezliklə istifadə olunması barədə sual vermişdik. Qurumlara icazə verilmişdi ki, bir neçə metodu, həmin metodun ardıcıl olaraq, təsadüfən, nadir hallarda istifadə olunduğunu və ya heç zaman istifadə olunmadığını qeyd etsinlər.
Buna görə də, biz həmin quruma imkan verdik ki, istifadə tezliyini özü şərh etsin və bunu həyata keçirilən dəyərləndirmələrin sayından asılı etməsin, çünki bu böyük və kiçik qurumlar arasında fərqlənə bilər. "Heç vaxt" kateqoriyası daha sonra "hazırda yox" kateqoriyasına dəyişdirildi, çünki həmin qurumlar sonradan olan telefon intervyularında bildirmiışdilər ki, bu kateqoriya həddən artıq fərqləndirici kateqoriyaya bənzəyir və onlar bu metodun gələcəkdə jhəyata keçirilməsini nəzərdən keçirə bilərlər.

Шяkil 3: Mцntяzяm qaydada istifadя olunan dяyяrlяndirmя nюvlяrinin iшlяnmя tezliyi[19]

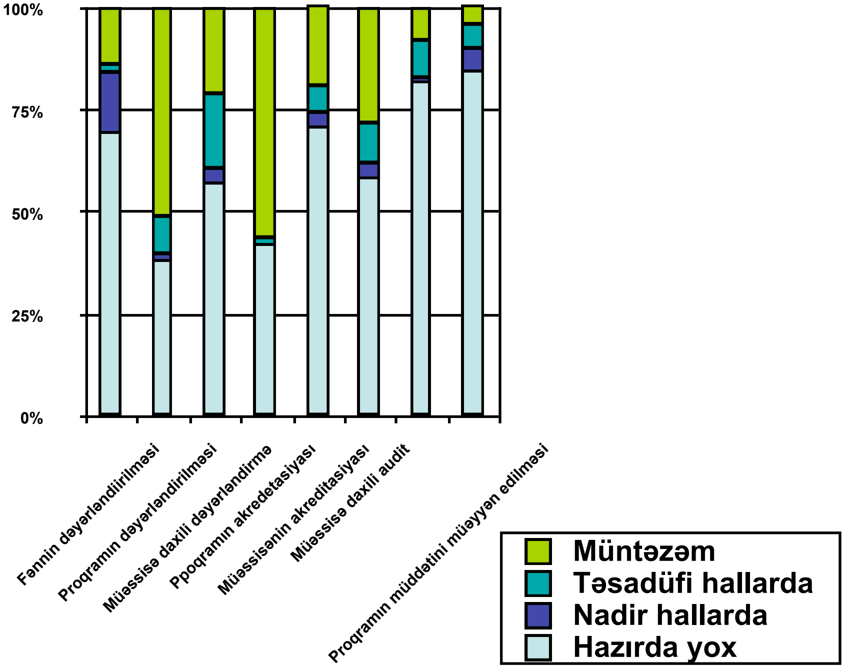

Bu, hяmчinin tяhsil mцяssisяsi tяrяfindяn mцddяtin mцяyyяnlяшdirilmяsini, mюvzunun akkreditasiya olunmasыnы vя auditi nяzяrdя tutur. Belяliklя, tяdqiqatыn nяticяlяri gюstяrir ki, Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы mцntяzяm qaydada istifadя olunan sяkkiz dяyяrlяndirmя nюvцnя яsaslanan keyfiyyяtin tяmin olunmasы kimi mцяyyяn oluna bilяr.

Yuxarыdakы Шяkil 3-dя gюstяrilir ki, proqramlarыn akkreditasiyasы vя dяyяrlяndirilmяsi Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda яn ardыcыl olaraq istifadя olunan dяyяrlяndirmяnin iki nюvц olmaqla, tяhsil mцяssisяlяrinin auditi, tяhsil mцяssisяlяrini akkreditasiyasы, tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi, mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi, proqramыn mцddяtinin mцяyyяnlяшdirilmяsi vя mюvzunun

---

[19] Fənn, məsələn tibb təhsil proqramı daxilində olan “kimya” fənnidir.

mцяyyяnlяшdirilmяsi ondan sonra daha az ardысыllыqla istifadя olunur.

4.2 Dяyяrlяndirmя

"Dяyяrlяndirmя" keyfiyyяtin tяmin olunmasы proseduru цчцn цmumi bir termin kimi istifadя olunur. Lakin, bu tяdqiqatda audit vя s. kimi digяr metodlarla yanaшы "dяyяrlяndirmя"ni dя sяciyyяlяndirir vя "dяyяrlяndirmяnin nюvц" termininдя daha geniш mяnada istifadя edir. Bu mяnada dяyяrlяndirmя dяyяrlяndirmяnin nюvц kimi mцяyyяn edilmiш mюvzu, proqram, tяhsil mцяssisяlяri vя mюvzu kimi mцxtяlif zяruri mяsяlяlяrlя birlяшdirilir.

• Mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi[19] bir spesifik mюvzunun bir qayda olaraq, tяdris edildiyi proqramlarыn hamыsыnda diqqяti hяmin mюvzunun keyfiyyяti цzяrindя cяmlяшdirir.

• Proqramыn qiymяtlяndirilnmяsi bu konteksdя rяsmi dяrяcяnin яldя edilmяsi ilя nяticяlяnяn vя tяhsil kimi mцяyyяn edilяn tяdris proqramы daxilindяki fяaliyyяtя diqqяti yюnяldir.

• Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi mцяssisя daxilindя bцtцn iшlяrin yяni tяшkilati, maliyyя, idarяetmя, avadanlыq, tяlim vя tяdqiqat mяsяlяlяrinin keyfiyyяtini yoxlayыr.

• Mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi tяhsildя spesifik bir mюvzunun, mяsяlяn tяlяbя шurasыnыn keyfiyyяt vя ya fяaliyyяtini araшdыrыr.

Pilot layihяsindя iшtirak edяn цzv dюvlяtlяrdя proqram vя tяsisat dяyяrlяndirmяlяri ali tяhsilin dяyяrlяndirilmяsinin яsas yolu olmuшdur.

Bu cцr dяyяrlяndirmяlяrdяn hяlя dя genis istifadя olunur. Cяdvяl 3-я яsasяn "proqramыn dяyяrlяndirilmяsi" Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda daha geniш istifadя olunan dяyяrlяndirmя nюvlяri arasыndadыr, чцnki keyfiyyяt qurumlarыnыn 53%-i bu dяyяrlяndirmя nюvцnц ardыcыl olaraq hяyata keчirirlяr. Mцяssisяlяrin dяyяrlяndirilmяsi az yayыlmыш, qurumlarыn yalnыz 22%-i bunu hяyata keчirirlяr.

Proqramlarын dяyяrlяndirilmяsi[20], яsasяn, Шimal юlkяlяri, hollаnd vя ya ingilisdilli юlkяlяrdя istifadя olunur.

Metodlarын universitet vя qeyri-universitet sektorlarынda istifadя olunmasыnы mцqayisя etdikdя, qeyri-universitet sektorunda proqramlara mцяssisяlяrdяn daha чox diqqяt yetirilir. Bu, yяqin ki, qeyri-universitet sektorunda hяmin proqramlarын чox gцclц решя vя professional яhяmiyyяti ilя baьlыdыr. Qeyri-universitet sektorunda proqramlarын юzяl, professional akkreditasiyasы, mяsяlяn, mцhяndislik яnяnяsi vardыr. Bu, яsasяn almanca danышan qurumlar, яlaqяdar юlkяlяrin qurumlarы, hollandca danышan юlkяlяrin qurumlarы, Шimali vя Cяnubi Avropa юkяlяri tяrяfindяn istifadя olunur. Mцяssisяlяrin akkreditasiyasы Almaniya, Avstriya vя assosiativ юlkяlяrin bяzilяrindя ardыcыl olaraq hazыrda 67% istifadя olunmasa da, 22%-я qяdяr hяyata keчirilir.

Buna gюrя dя, akkreditasiya mяfhumu qeyri-mцяyyяndir.

Akkreditasiya prosesi nяzяrdяn keчirildikdя akkreditasiya, adяtяn, dяyяrlяndirmя ilя qarышdыrылыr. Cяdvяl 5-dя яtraflы gюstяrildiyi kimi, dяyяrlяndirmя vя akkreditasiya dюrd mяrhяlяli model adlandыrылan eyni metodoloji komponenti nяzяrdя tutur. Lakin, qeyd etmяk lazымdыr ki, akkreditasiya qiymяtlяndirmяnin eyni deyildir. Dяyяrlяndirmя kimi iшlяr haqqыnda ENQA-nын 2001-ci il hesabatыnda akkreditasiyanын aшaьыdakы xцsusiyyяtlяri mцяyyяn olunur:

• Akkreditasiya tяsdiq edir (vя ya tяsdiq etmir) ki, ali tяhsil kursu, proqramы vя ya mцяssisяsi minimum bir standart vя ya yцksяk standart olan mцяyyяn standarta cavab verir.

• Buna gюrя dя, akkreditasiya hяmiшя mцddяtin mцяyyяnlяшdirilmяsinin dяyяrlяndirilmяsini nяzяrdя tutur.

• Akkreditasiyanын nяticяlяri heч zaman siyasi baxышlara deyil, keyfiyyяt kriteriyasыna яsaslanыr.

[20] Bu mənada “proqram” və “fənn”in fərqləndirilməsi qeyri-müəyyən idi. Bui tədqiqatda “proqram” “dərəcəyə gətirb çıxaran təhsil” kimi müəyyən olunur, burada “fənn” “proqramın bir elementi olur”, məsələn, tibb proqramı daxilində kimya fənni. Buna baxmayaraq, “fənn” termini “proqramın hissəsi” mənasında məhdud görünür. İsveç və Almaniya kimi ölkələrdə bütün sahə/fənnə ciddi diqqət verilir, çünki bir sahə daxilində yalnız bir proqramın olması bir çox variantların yalnız kiçik bir hissəsidir.

• Akkreditasiya nяticяlяri hяmiшя bяli vя ya xeyr olmaqla, ikili komponenti nяzяrdя tutur.

Bundan яlavя, 2001-ci ilin hesabatында qeyd edilir ki, akkreditasiya hяr zaman standarta яsaslanыr, dяyяrlяndirmя isя buna яsaslanmыr vя ya yalnыz mцяyyяn dяrяcяdя яsaslanыr. Tяdqiqatda yeni proqramыn (nяzяrdя tutulan) hazыrlanmasыndan яvvяl gяlяn akkreditasiya proqramы ilя mцяyyяn olunmuш proqramlara tяtbiq edilяn akkreditasiyaya nяzarяt arasыnda fяrq qoyulur.

Яlaqяdar юlkяlяrdя akkreditasiya proqramlarы hяm mюvcud proqramlarыn, hяm dя planlaшdыrыlmыш vя ya gюzlяnilяn proqramlarыn akkreditasiyasыnы nяzяrdя tutur. Buna gюrя dя assosiativ юlkяlяrin bяzilяrindя nяzяrdя tutulan vя hяyata keчirilmiш akkreditasiyanы bir-birindяn dяqiq ayыrыrlar. Akkreditasiya prosesi ikili proses kimi gюrцnцr, burada qurumun bir bюlцmц яvvяlcяdяn mцяyyяnlяшdirilmiш standartlara uyьun olaraq dяyяrlяndirmя aparыr vя rяy hazыrlayыr, digяr orqan isя (akkreditasiya komissiyasы) proqramыn qяbul olunub-olunmamasы haqqыnda son qяrar verir. Assosiativ юlkяlяrdя bir чox qurumlar ali tяhsil mцяssisяsinin yeni proqram yaratmasы vя ya tяklif etmяsindяn яvvяl dя ali tяhsil mцяssisяlяrini akkreditasiya edirlяr.

Almaniyada yeni tяtbiq olunmuш proqramlar akkreditasiya edilir. Bu tяcrцbя yeni dяrяcяlяrin keyfiyyяtinя nяzarяt vasitяsi kimi tяtbiq olunur vя yeni proqramlarыn yaradыlmasы sahяsindя mцяssisяlяrя sяrbяstlik verir.

Mюvcud milli struktur mцasir vя yenilяшdirilmiш proqramlarыn yaradыlmasыnda bir maneя hesab olunurdu. Almanlar dяyяrlяndirmя vя akkreditasiyanы bir-birindяn dяqiq ayыrmышlar, чцnki onlar mцxtяlif mяqsяdlяrя xidmяt edirlяr.

Akkreditasiyanы proqram vя ali tяhsil mцяssisяlяrindяn baшqa digяr sяviyyяlяrя dя yюnяltmяk olar, tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn юzlяri dя akkreditasiya qaydalarыnыn obyekti ola bilяrlяr.

Almaniyanыn Akkreditierungsrat qurumunun яsas vяzifяlяrindяn biri baшqa qurumlarы akkreditasiya etmяkdяn ibarяtdir. Buna baxmayaraq, onlar Federal Torpaq Hюkumяtinin mцraciяti яsasыnda akkreditasiya proqramlarыnы

da hяyata keчirя bilяrlяr. Eyni vяziyyяti Avropanыn digяr hissяlяrindя dя mцшahidя etmяk olar. Bu yaxыnlarda Niderlandda Milli Akkreditasiya Tяшkilatы yaradыlmышdыr. Onun vяzifяsi keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn hяyata keчirdiyi dяyяrlяndirmяlяri yoxlamaq vя tяsdiq etmяkdir.

4.3 Audit

Auditя fяnnin, proqramыn vя ya mюvzunun hяyata keчirilmяsini vя bцtцn mцяssisяnin fяaliyyяtini ardыcыl шяkildя mцшahidя etmяk vя yaxшыlaшdыrmaq mяqsяdilя mцяssisя tяrяfindяn юzцnцn istifadяsi цчцn qяbul edilmiш keyfiyyяtin tяmin olunmasы mexanizmlяrinin gцclц vя zяif cяhяtlяrini qiymяtlяndirяn bir metod kimi tяrif vermяk olar. ENQA-nыn Avropada tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi haqqыnda 2001-ci il hesabatыnda vurьulandыьы kimi, keyfiyyяtin tяftiш olunmasыnda яsas mяsяlя hяmin mцяssisяnin юzц цчцn yaratdыьы standartlarыn vя vяzifяlяrin necя yerinя yetirilmяsini bilmяkdяn ibarяtdir.

Hazыrki tяdqiqatlar gюstяrir ki, auditin яn genis yayыlmыш nюvц 28% daimi nisbяtdя istifadя olunan "mцяssisя auditi"dir. Eyni zamanda audit Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda geniш istifadя olunan metodlar arasыnda цчцncц yeri tutur. Mяsяlяn, mцяssisяlяrin auditi İrlandiyanыn vя Bюyцk Britaniyanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn hamыsы, Шimal юlkяlяrinin vя яlaqяdar юlkяlяrin bяzilяri tяrяfindяn mцntяzяm olaraq istifadя olunur. Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar "mцяssisяlяrin auditi"ndяn 11% istifadя edir, onlarыn 56%-i isя bundan istifadя etmir. Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda proqram, fяnn vя mюvzularыn auditi чox da geniш yayыlmamышdыr.

4.5 Sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)

"Akkreditasiya" termini kimi sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq) dяyяrlяndirmяnin bir metodu vя ya tяrkib hissяsi kimi mцzakirя oluna bilяr. Bu tяdqiqatda

sямяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq) fяnn, proqram, mцяssisя vя ya mюvzu arasыnda nяticяlяrin mцqayisяsinin яn qabaqcыl tяcrцbя mцbadillяsinя gяtirib чыxaran bir metod kimi mцяyyяn olunur.

Sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq) яksяr tяriflяrinя яn чox aid olan "qabaqcыl tяcrцbя" akkreditasiya qaydalarынын adяtяn minimum standartlara vя ya kriteriyalara яsaslandыьыны nяzяrdя tutduьu halda, adяtяn sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq) qaydalarы yцksяk kriteriyalara яsaslanыr.[21]

Buna baxmayaraq, heч bir dяqiq kriteriya olmadan, sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq) hяyata keчirmяk olar. Qeyd etmяk lazыmdыr ki, "sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)" termini bяzi anlaшыlmazlыьa sяbяb ola bilяr, mяsяlяn, Бюyцk Britaniyada Ali Tяhsildя Keyfiyyяtin Tяmin Olunmasы цzrя Qurumun istifadя etdiyi "fяnnin sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)" dяyяrlяndirmя qaydalarы ilя яlaqяdar istinad formasы kimi istifadя olunan kriteriya toplusudur vя heч dя hяr hansы bir mцqayisя olunan komponenti nяzяrdя tutmur. Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar bir vя ya bir neчя metoddan istifadя etmяyя meyllidirlяr ki, sonradan bunlar ali tяhsilin bir sahяsinя sistemli olaraq tяtbiq olunur.

Lakin sorьuya verilяn cavablara яsasяn, mцяyyяn bir dяyяrlяndirmя nюvцndяn istifadя olunduqda nяticя чыxarmaq mцmkцn olmur. Bunu daha yaxшыndan mцшahidя etmяk шцbhяsiz ki, maraqlы bir mяsяlяdir, lakin bu mцxtяlif юlkяlяrdя dяyяrlяndirmя tarixinin keyfiyyяtcя dяrindяn юyrяnilmяsini tяlяb edir.

ENQA-nыn daxilindя tez-tez mцzakirя olunur ki, Avropanыn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя bir чox qurumlarы "hяrяkяt vя ya sынaq" mяrhяlяsini keчmiш vя onlarын bir чoxu ikinci tяsisat mяrhяlяsinя keчmяklя hazыrda юz dяyяrlяndirmя rejimlяrini dяyiшirlяr. Bu fяrziyyяni sorьu яsasыnda tяsdiq etmяk чяtindir. Lakin qurumlarын gяlяcяk strategiyalarы ilя

---

21 Bax Bölmə 6, kriteriya".

baьlы sorьuya verilяn keyfiyyяtli cavablardan aydыn olur ki, bu qurumlarыn bяzilяri юz tarixlяrinin dюnцш mяrhяlяsindяdir. Bu, mяsяlяn, Niderlandda vя Norveчdя belяdir, hяmin юlkяlяrin hюkumяtlяri qurumlara tяшkilat cяhяtdяn tяsir edяn yeni dяyяrlяndirmяlяr haqqыnda qяrar qяbul etmiшlяr.

Bюyцk Britaniya buna яlavя misal ola bilяr, orada yeni dяyяrlяndirmя rejimi hяyata keчirilir. Digяr юlkяlяrdя, o cцmlяdяn, Danimarkada yeni dяyяrlяndirmя strategiyasы hazыrlanыr vя hяyata keчirilir. Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя keчmiш qurumlarыn geniшlяndirilmяsi ilя yanaшы, Avropanыn digяr юlkяlяrindя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя yeni qurumlar vя tяшkilatlarыn yaradыlmasы kimi oxшar meyllяr mюvcuddur. Bu, Avropanыn almanca danышan hissяsindя xцsusilя юzцnц gюstяrir, Almaniyada keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя daha чox regional qurumlar tяsis olunur vя bu yaxыnlarda İsveчdя bir qurum yaradыlmышdыr.

4.6 Yekun

Tяdqiqat gюstяrir ki, Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы dяyяrlяndirmяnin sяkkiz яsas nюvцnя яsaslanmыш tяmin olunma kimi mцяyyяn oluna bilяr. Tяdqiqatda bunu da gюrmяk olar ki, яksяr qurumlar bir neчя dяyяrlяndirmя nюvц hяyata keчirmiшlяr. Bildirilir ki, Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda istifadя olunan dяyяrlяndirmяnin яsas nюvlяri[22] "proqramlarыn akkreditasiyasы" vя "proqramlarыn dяyяrlяndirilmяsi"dir. İшtirak edяn qurumlarыn яksяriyyяti mцntяzяm olaraq bunlarыn hяr ikisindяn istifadя edirlяr.

Цmumilikdя, proqramlar dяyяrlяndirmя fяaliyyяtinin яn чox diqqяt verilяn sahяsidir. Bu qeyri-universitet tяhsil sahяsi цчцn daha xarakterikdir, baxmayaraq ki, universitet tяhsilindя tяsisatlar daha чox diqqяt mяrkяzindя olur. Bu yяqin ki, hяmin proqramlarыn qeyri-universitet sahяsindя yцksяk peшяkarlыьыna gюrя fяrqlяnmяsi ilя яlaqяdardыr.

[22] "Dəyərləndirmə növü" ifadəsi dəyərləndirmə üzərində diqqətin toplanması ilə istifadə olunan metodun birləşdirilməsindən ibarətdir.

Ян чох цстцнлцк verilян metod hяля dя яnяnяvi dяyяrlяndirmяdir ki, o da 49 halda mцntяzяm vя ya arabir olaraq diqqяt mяrkяzindя olan mцxtяlif metodlarla birlikdя istifadя olunur. Яvvяlki mяsяlяlяrin яksinя olaraq, belя bir meyl vardыr ki, bir qurum dяyяrlяndirmяdяn mцxtяlif sяviyyяlяrdя tez-tez istifadя edir, yaxud baшqa sюzlя, dяyяrlяndirmяni bir metod kimi diqqяti cяlb edяn baшqa metodlarla birlяшdirir[23]. Buna baxmayaraq, metod kimi akkreditasiya mцntяzяm vя ya arabir istifadя olunan 31 hala uyьun gяlir. Akkreditasiyadan яn чox яlaqяdar юlkяlяrdя, holland vя alman dilli юlkяlяrdя istifadя olunur. Lakin akkreditasiya qaydalarыnda чox bюyцk dяyiшikliklяrin olduьu gюrцnцr vя hяmin metod gяlяcяk tяhqiqatlarыn mюvzusu ola bilяr.

'Mцяssisяnin auditi' mцstяsnalыq tяшkil edir. Audit mюvzu vя proqram sяviyyяsindя vя ya diqqяtin yюnяldiyi mюvzu ilя birlikdя demяk olar ki, heч zaman istifadя olunmur. Digяr tяrяfdяn, audit vя mцяssisяnin birlяшmяsi istifadя olunan dяyяrlяndirmяnin цчцncц яn чox yayыlmыш nюvцdцr vя baшlыca olaraq, ingilis dilli юlkяlяrdя tяtbiq olunur. Son olaraq, araшdыrma gюstяrir ki, bir sыra qurumlar sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsini (benчmarkinq) чox vaxt digяr metodlarla birlяшdirmяklя vя ya яlaqяlяndirmяklя eksperiment aparыr, lakin bu, hяlя яsil mцstяqil metod kimi meydana чыхmамышдыр.

Bu bюlmяdя Avropada dяyяrlяndirmя qaydalarы ilя яlaqяdar olan яmяli vя metodoloji mяsяlяlяrdяn bяhs edilir. Pilot layihяlяri ilя baьlы tяtbiq edilяn quruluш prinsipi 4 mяrhяlяli nцmunяdяn ibarяt olacaqdыr:

- Keyfiyyяtin dяyяrlяndirilmяsi ilя яlaqяdar qayda vя metodlarla baьlы hяm hюkumяt, hяm dя ali tяhsil mцяssisяlяrindяn sяrbяstlik vя mцstяqillik;
- Юzцnцdяyяrlяndirmя;
- Bяrabяrhцquqlu qrup tяrяfindяn aparыlan xarici dяyяrlяndirmя vя obyektlяrя sяfяr;

---

[23] Dəyərləndirməyə aid olan 49 rəqəmi eyni sxemdə olan digər rəqəmlərlə müqayisə olunduqda yalnız maraqlı görünür, çünki hər bir qurum diqqətin yönəldiyi müxtəlif sahələrlə birlikdə "dəyərləndirmə"ni dörd dəfəyə qədər qeyd etmişdir.

• Hesabatын чap edilmяsi.

Dюrd mяrhяlяli nцmunя hazırda Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnыn ortaq fondu kimi bir qayda olaraq qяbul edilir, o, hяm 1998-ci il tarixli Шura tюvsiyяlяrindя, hяm dя ENQA-nыn цzvlцyцnя verilяn kriteriyada юnяmli yer tutur.

Bюlmя 3.3-dя gюstяrildiyi kimi, qurumun mцstяqilliyi vя sяrbяstliyi mцrяkkяb mяsяlяdir. Sяrbяstliyin hяlя haqqыnda danышыlmamыш daha bir gюstяricisi bяrabяr hцquqlu rяy qrupunun цzvlяrinin tяyin olunmasы qaydalarыndan ibarяtdir. Sюzun яsl mяnasыnda hяmin qrupun цzvlяri qiymяtlяndirilяn tяhsil sahяsini tяmsil edяn tяhsil peшяkarlarыdыr. Cari vяziyyяt haqqыnda 1998-ci il hesabatыnda deyilir:“Onlar юzцnцdяyяrlяndirmя haqqыnda hesabatlar verilяn zaman dяyяrlяndirmяdя daha чox istifadя edirlяr.”

Lakin bu tяdqiqatыn nяticяlяri inanmaьa яsas verir ki, bяrabяrhцquqlu цzvlяr haqqыnda fikir яn azы iki formada daha da geniшlяnmiшdir. İlk юncя, bir sыra юlkяlяr yuxarыda gюstяrilяn vahid professional konsepsiya яvяzinя чoxlu peшяkarlardan ibarяt bяrabяrhцquqlu цzvlяr konsepsiyasыnы qяbul etmiшlяr. Buna gюrя dя, bu hesabatda “ekspert qrupu” ifadяsi iшlяdilir. İkincisi, bяzi юlkяlяrdя ekspertlяr obyektlяrя getmяklя kifayяtlяnmяyib daha чox iш gюrцrlяr. Belяliklя, ekspertlяrdяn ayrыca bяhs edяn 4.1 vя 4.2 yarыmbюlmяlяrindяn яvvяl dюrd mяrhяlяnin metodoloji aspektlяri, yяni obyektlяrя sяfяrlяrlя baьlы юzцnцdяyяrlяndirmя vя hяqiqi vяziyyяtin mцяyyяn olunmasы haqqыnda danышылыr.

Bu iki komponent bir qayda olaraq, xarici dяyяrlяndirmя qaydalarы цчцn sяnяdlяшmяni tяшkil edir. Belя ki, Freyzerin 1997-ci il sorьusunda iштirak edяn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя bцtцn qurumlar cavab vermiшlяr ki, юzцnц dяyяrlяndirmя vя obyektlяrя sяfяrlяr xaricdяn dяyяrlяndirmя prosedurunun tяrkib hissяsidir vя юzцnц dяyяrlяndirmя vяziyyяt haqqыnda hesabatda “sцbutun baшlыca hissяsi” adlandыrылыr.

Vяziyyяt haqqыnda hesabatda, hяmчinin o da gюstяrilir ki, bir sыra юlkяlяrdя, mяsяlяn, Danimarka vя Finlandiyada яlavя tяdqiqatlar aparылыr. Яslindя bu tяdqiqatda o da gюstяrlir ki, bir sыra юlkяlяrdя dяyяrlяndirmя prosedurlarыnыn

sяnяdlяшdirilmяsi kimi tяkcя tяdqiqatlardan deyil, mцxtяlif nюv statistik mяlumatlardan da istifadя edilir[24].

[24] Bu metodlar keyfiyyətin təmin olunması üzrə qurumların əsas və ikinci dərəcəli vəzifələri ilə əlaqədar sorğuda verilən sualdan əmələ gəlmişdir. 36 halın 10-da həmin qurumların yalnız bir funksiyası vardır. Eyni zamanda, statistikaya görə, nəzərdə tutulan metodların sayı 62-dir. Metodların yayılması aşağıdakı kimi olub: dəyərləndirmə 31 halda, akkreditasiya 22 halda, audit 6 halda, səmərəliliyin müqayisəsi və dəyərləndirilməsi (bençmarkinq) 1 halda və "başqa" 2 halda Metod dəyərləndirmə prosedurunun bir növüdür. Diqqət çəkən sahələrə ayrılarsa, rəqəmlər çox kiçik olacaq. Beləliklə, dəyərləndirmə, akkreditasiya və audit fənn, proqram, müəssisə və ya mövzu ilə əlaqəli ola bilər. Səmərəliliyin müqayisəsi və dəyərləndirilməsi (bençmarkinq) təqdim olunmur, çünki yalnız bir qurum, Hollandiyada Niderland Universitetlər Assosiasiyası (proqramların) səmərəliliyin müqayisəsi və dəyərləndirilməsi (bençmarkinq) özünün ikinci funksiyası kimi həyata keçirir. Hollandiyada Keyfiyyətin təmin olunması üzrə department və Belçikada Conseil des Recteurs statistik məlumatlara daxil edilməmiş "digər fəaliyyətlə" də məşğul olur. Bunun nəticəsində sonrakı diaqramlarda olan "cəmi" sütunu hazırki üç metodun cəmi ilə uyğun gəlmir.

5 Dюrd mяrhяlяli model

5.1 Ekspertlяr qrupunun tяrkibi vя tяyin olunmasы

Ekspertlяrin tяyin olunmasы qaydasы mцstяqilliyin bir gюstяricisi (baшqalarы ilя birlikdя) ola bilяr. Яgяr, mяsяlяn, qiymяtlяndirilmiш mцяssisяlяr юzlяri ekspertlяrin tяyinatыna tяsir edirlяrsя, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumun ali tяhsil mцяssisяsindяn asылы olmamasыna шцbhя ilя yanaшmaq цчцn яsas vardыr. Buradan irяli gяlir ki, bir tяrяfdяn ekspertlяrin namizяdliyini irяli sцrmяk vя ya tяklif etmяk hцququ ilя sonda kimin seчilmяsini mцяyyяnetmя hцququ arasыnda яsaslы fяrq vardыr. Buna gюrя dя, namizяdlяrin irяli sцrцlmяsi vя tяyin olunmasы bu tяdqiqatыn tяrkib hissяsidir.

Namizяdlяrin irяli sцrцlmяsi vя ya tяmin olunmasыnda daha чox qurum iшtirak edяrsя, sorьuda iшtirak edяn respondentlяrя bir neчя cavabы niшanlamaq icazяsi verilmiшdir. Bu, baшlыca olaraq, ekspertlяrin namizяdliyinin irяli sцrцlmяsi ilя baьlы haldыr (orta hesabla hяr bir halda 1.4 cavab), lakin bir qayda olaraq keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя bir qurum (hяr bir hal цчцn 1.1 cavab) son tяyinat цчцn cavabdehlik daшыyыr.

Цmumi mяnzяrя belяdir ki, ekspertlяrin irяli sцrцlmяsi vя tяyin olunmasы чox vaxt paralel шяkildя gedir vя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum namizяdlяrin irяli sцrцlmяsi ilя яlaqяdar яsas vasitячi olur vя ekspertlяrin tяyin olunmasыnda da baшlыca rol oynayыr. “Sяrbяstlik” nюqteyi-nяzяrindяn bu, шцbhяsiz ki, mцsbяt haldыr.

Ali tяhsil mцяssisяlяri namizяdlяrin son tяyinatlarыnda iшtirak etmяsяlяr dя, namizяdlяrin irяli sцrцlmяsi ilя tяyin olunmasы arasыnda fяrq bцtцn hallarыn 29%-dя ekspertlяrin namizяdliyini irяli sцrяn ali tяhsil mцяssisяlяrinin oynadыьы rolda baшlыca olaraq юzцnц gюstяrir. Onlarыn namizяdlяrin irяli sцrцlmяsi prosesindя oynadыьы rol assosiativ юlkяlяrя nisbяtяn, Avropa Birliyi юlkяlяrindя daha nяzяrячarpandыr, mяsяlяn, Litvanыn Keyfiyyяtin tяmin olunmasы Mяrkяzi

ekspertlяrin namizяdliyini irяli sцrяn ali tяhsil mцяssisяlяrinin yeganя instansiyasыdыr.

Nяzяrя almaq lazымdыr ki, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя bяzi qurumlar keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumun iшчilяri ilя ekspertlяri fяrqlяndirя bilmirlяr.

Ekspertlяr keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarda iшlяyя bilяr vя yaxud hяmin qurumlarыn iшчilяri kяnardan yardыm olmadan dяyяrlяndirmя prosedurunu hяyata keчirя bilяrlяr.

Sonuncusu, Niderlandda Ali Tяhsil İnspektorluьu ilя baьlы hal ola bilяr[25].

Keyfiyyяt qurumlarы iшчilяrindяn ekspert qrupunun цzvlяri olmasы haqqыnda birbaшa soruшduqda, assosiativ юlkяlяrdяn Чex Respublikasыnыn Akkreditasiya Komitяsi "bяli" cavabы verяn yeganя qurum olmuшdur. AB юlkяlяrinin qurumlarыnыn yarыsы юz keyfiyyяt цzrя qurumlarыn iшчilяrinin yarыsыnы ekspert qrupunun цzvlяri kimi gюstяrmiшlяr[26].

Nюvbяti sяhifяdяki cяdvяldя (Шяkil 5) tяtbiq olunan metodlarla яlaqяdar istifadя olunan ekspertlяrin hяrtяrяfli prezentasiyasы verilir.

Cяdvяldя qurumdan-quruma vя bir dяyяrlяndirmя nюvцndяn baшqa birisinя dяyiшя bilяn ekspert qrupunun яnяnяvi quruluшu vя onun sayы barяdя heч bir mяlumat verilmir. Qurumlarla aparыlan sonrakы sюhbяtlяrdяn belя bir tяяssцrat yaranmышdыr ki, akkreditasыya hяyata keчirilяn zaman ekspert qruplarы, adяtяn, hяcmcя kiчik vя yekcins olurlar.

Faktlar belя bir gцclц tяяssцrat yaradыr ki, hяr bir qurum dяyяrlяndirmя ilя baьlы orta hesabla 3.3 kateqoriyanы, akkreditasiya ilя baьlы isя yalnыz 2.3 kateqoriyanы niшanlamышdыr.

Bununla paralel olaraq, AB юlkяlяrindя olan keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar assosiativ юlkяlяrя nisbяtяn daha mцxtяlif kateqoriyalarы seчirlяr.

---

[25] Bu belə bir faktı izah edir ki, Niderlandın Ali təhsil inspektorluğu "Xarici ekspert qrupunun üzvləri kimlərdir?" sualına yalnız bu cavabı vermişdir:"Keyfiyyətin təmin olunması üzrə işçilər".

[26] Bu 4.2 bölməsində müzakirə olunduğu kimi, ekspert qrupunda çox müxtəlif funksiyaları yerinə yetirən keyfiyyətin təmin olunması üzrə işçilərlə bağlıdır.

Яslindя bu, AB юlkяlяrinin assosiativ юlkяlяrя (13%) nisbяtяn tяlяbя (25%) vя sahibkarlarы (43%) ekspert qrupunun цzvlяri kimi daha чox istifadя edirlяr. Цmumi mяnzяrя belяdir ki, tяlяbяlяr daha чox юzцnцdяyяrlяndirmяdя iштirak etsяlяr vя obyektlяrя sяfяrlяrdя[27] daha чox intervyuda iштirak etsяlяr belя, onlarын ekspert qruplarында iштirakы hяlя dя mяhduddur[28].

Yuxarыdakы cяdvяldя daha bir maraqlы cяhяt beynяlxalq ekspertlяrin яksяr dяyяrlяndirmяlяrdя vя hяmчinin цmumiyyяtlя daha tez-tez istifadя etmяlяridir. Qeyd etmяk maraqlыdыr ki, beynяlxalq ekspertlяrdяn istifadя edяn яn azы 18 qurum cavab vermiшdir ki, ekspertlяr son hesabatlarы yazыrlar. Hesabatlar, adяtяn dюvlяt dilindя yazылыr. Bu, шцbhяsiz ki, bir neчя formada izah oluna bilяr. Onlardan biri odur ki, beynяlxalq ekspertlяr bir qayda olaraq, qonшu юlkяlяrdяn vя ya eyni dюvlяt dilindя danышan юlkяlяrdяn gяlirlяr. Beynяlxalq ekspertlяrdяn istifadя olunmasы, yяqin ki, sonradan araшdыrma tяlяb edir.

Шякil 4: Ekspertlяrin namizяdliyinin irяli sцrцlmяsi vя tяyin olunmasы[29]

Xarici ekspert qrupunun цzvlяrini kim irяli sцrцr/tяyin edir?

[27] Respondentlərə hər bir suala bir neçə cavab vermək imkanı verildiyinə görə şaquli hesablama 100%-ə çatmır.

[28] 4.3 və 4.4 yarımbölmələrinə bax.

[29] ‘Ekspertlərin namizədliyinin irəli sürülməsi ilə bağlı adları çəkilən digər vasitəçilər bunlardır: Rektorların konfransları (Norveç Şəbəkə Şurası), professional təşkilatlar (Lİtva Ali Təhsildə keyfiyyətin dəyərləndirilməsi mərkəzi və Niderlandın HBO-raad təşkilatı), bu sahədə olan digər ekspertlər (Kiprdə təhsilin dəyərləndirilməsi-akkreditasiya şurası), komitələrin əvvəlki sədrləri (Niderlandda HBO-raad) və “öz namizədliyini irəli sürmə”. Ekspertlərin təyin olunmasında iştirak edən digər vasitəçilər Akkreditasiya komitəsi və ali təhsil şurası (Ali təhsildə keyfiyyətin təmin olunması üzrə mərkəz).

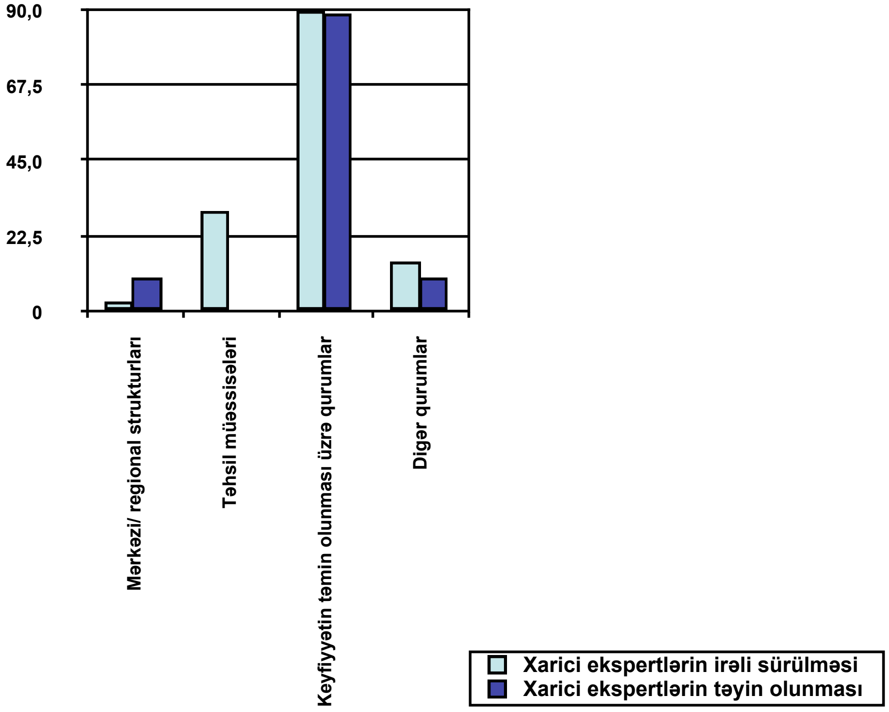
90,0
67,5
45,0
22,5
0
Mərkəzi/ regional strukturları
Təhsil müəssisələri
Keyfiyyətin təmin olunması üzrə qurumlar
Digər qurumlar
Xarici ekspertlərin irəli sürülməsi
Xarici ekspertlərin təyin olunması

Cяdvяl 5: İstifadя olunan metodla birlяшdirilmiш ekspert qrupunun tяrkibi[30]

Xarici ekspert qrupunun цzvlяri kimlяrdir?	Dяyяrlяndirmя	Akkreditasiya	Audit	Cяmi
Tяdqiq olunan sahяlяri tяmsil edяn юlkя ekspertlяri	87%	62%	7 5 %	77%
Mцяssisяlяri tяmsil edяn юlkя ekspertlяri1	3%	29%	100%	17%
Beynяlxalq ekspertlяr	81%	52%	100%	73%
Tяlяbяlяr	23%	14%	25%	22%
Mяzunlar	13%	0%	0%	7%
Sahibkarlar	45%	19%	50%	37%
Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn iшчilяri	39%	33%	75%	40%
İxtisaslaшdыrыlmыш tяшkilatlar	19%	5%	0%	13%
N	31	21	4	60

5.2 Ekspert qrupunun vяzifяlяri vя юhdяliklяri

Aшaьыdakы rяqяmlяr ekspert qrupu ilя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumun arasыnda iш bюlgцsцnц gюstяrir. Dяyяrlяndirmя prosesi mяrhяlяlяrя bюlцnмцш vя mяrhяlяlяrin ardыcыllыьы bir dяyяrlяndirmяdя digяrindяn fяrqli ola bilяr. Buna bяraяt qazandыrmaq olar, lakin шякillяr prosesi baшlayan qurum haqqыnda vя tяqribяn bunu hяyata keчirяn ekspertlяr haqqыnda aydыn tяsяvvцr yaradыr.

[30] Hazırda Şimal ölkələri üzrə Şəbəkə dəyərləndirmə prosedurlarında tələbələrin iştirakı ilə bağlı layihə həyata keçirir.

Obyektя sяfяr ekspertlяrin юz vяzifяlяrini daha artıq yerinя yetirdiyi hяlledici mяqamdыr. Ekspertlяr 30 halda obyektlяrя sяfяrin planlaшdыrыlmasы (7 halda qurumun yardыmы olmadan) vя 23 halda isя obyektя sяfяr цчцn gюstяriшlяrin hazыrlanmasы ilя (5 halda qurumun yardыmы olmadan) mяшьul olurlar. İslandiyanыn Tяhsil, Elm vя Mяdяniyyяt Nazirliyinin Dяyяrlяndirmя vя İdarяetmя Шюbяsi, Bolqarыstan Dюvlяt Dяyяrlяndirmя vя Akkreditasiya Шurasы, Portuqaliyanыn Dюvlяt Akkreditasiya vя Mцяllimlяri Tяkmillяшdirmя İnstitutu ekspertlяrin ilk gцndяn fяaliyyяtя baшladыqlarы qurumlar kimi misal gюstяrmяk olar.

Шяkil 6-da soldan saьa yazыlmыш "dяyяrlяndirmя konsepsiyasыnыn hazыrlanmasы" birinci mяrhяlяdir, bu zaman ekspertlяr bяzi hallarda qurumun yardыmы olmadan fяaliyyяt gюstяrirlяr.

Шяkil 6: Ekspert qrupu ilя qurum arasыnda iш bюlgцsц

Dяyяrlяndirmяdя aшaьыdakы vяzifяlяri kim yerinя yetirir?

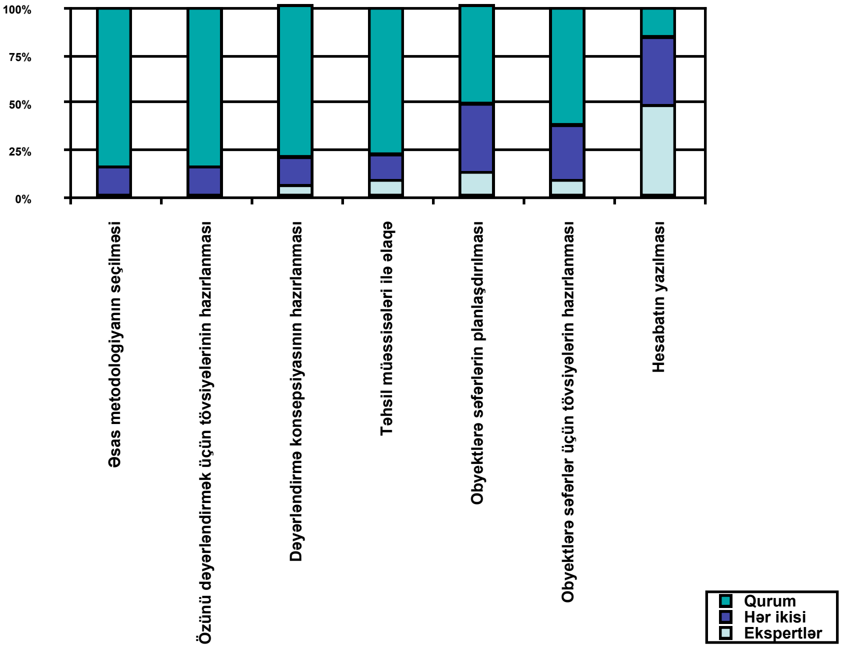

Bu hal İslandiyanыn Tяhsil, Elm vя Mяdяniyyяt Nazirliyinin Dяyяrlяndirmя vя İdarяetmя Шюbяsi vя Estoniyanыn Ali Tяhsilin Akkreditasiyasы цzrя Mяrkяzi ilя яlaqяdardыr. Portuqaliyanыn Dюvlяt Akkreditasiya vя Mцяllimlяri Tяkmillяшdirmя İnstitutu, Belчikada Vlaamse Hogescholenraad tяшkilatы "tяhsil mцяssisяlяri ilя яlaqя" mяrhяlяsindяn baшlamыш dяyяrlяndirmяnin yerdя qalan hissяsinя qяdяr ekspert qrupunun tamamilя юz vяzifяsinя baшlamasыna misal ola bilяr. Lakin hallarыn yarыsыnda, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum bцtцn mяrhяlяlяrdя, o cцmlяdяn, hesabatыn son layihяsinin hesablanmasыnda iштirak edir vя bцtцn hallarыn 16%-dя onlar ekspertlяrin yardыmы olmadan hesabatlarы hazыrlayыrlar. Bunun яksinя olaraq, ekspertlяr bцtцn hallarыn 49%-dя hesabatlarы qurumun yardыmы olmadan hazыrlayыrlar. Belяliklя, qurum vя ekspertlяr bцtцn hallarыn 35%-dя birgя hesabatlar hazыrlayыrlar. Bu яmяkdaшlыq ekspertlяr цчцn katiblik fяaliyyяti hяyata keчirяn qurumdan tutmuш hesabatыn mяzmununa gюrя birgя vя ya tяkbaшыna mяsuliyyяt daшыyan qurum kimi mцxtяlif vяzifяlяrin yerinя yetirilmяsini яhatя edя bilяr.

Orta hesabla, bцtцn hallarыn 45%-dя ekspertlяr tяkbaшыna mяsuliyyяt daшыyыr, orta hesabla bцtцn hallarыn 40%-dя isя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum vя ekspert qrupu birgя mяsuliyyяt daшыyыr vя bцtцn hallarыn 15%-dя isя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыn mцstяsna mяsuliyyяti vardыr. Aшaьыdakы шяkil 8-dя "tяsvir vя tяhlil", "nяticяlяr" vя "tюvsiyяlяr"lя яlaqяdar mяsuliyyяtin tяqribяn bяrabяr qaydada bюlцnmяsini gюstяrir.

Шяkil 8 AB юlkяlяrini vя assosiativ юlkяlяri bir-birindяn ayыrыr, tяdqiqatda gюstяrildiyi kimi, assosiativ юlkяlяrя nisbяtяn AB юlkяlяrindя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar hesabatыn mяzmunu цчцn mяsuliyyяt daшыmaьa vя ya onu bюlцшmяyя tamamilя meyllidirlяr.

Dяyяrlяndirmя prosedurunun digяr aspektlяri, mяsяlяn, hяcmi, metodu vя yюnяldilmяsi mяsuliyyяtin bюluшdцrцlmяsinя tяsir gюstяrmir.

Шяkil 6-da dяyяrlяndirmяnin mцxtяlif mяrhяlяlяrindя faktiki iш zamanы яmяyin bюlцшdцrцlmяsini gюstяrir.

Шяkil 7: Mяsuliyyяtin bюlцшdцrцlmяsi

Dяyяrlяndirmяnin ayrы-ayrы hissяlяri цчцn kim mяsuliyyяt daшыyыr?

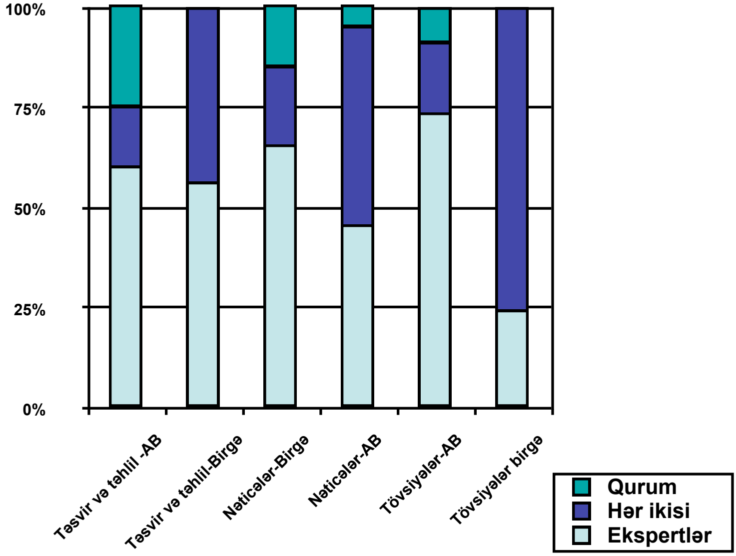

Шяkil 7-dя isя mяsuliyyяtin bюlцшdцrцlmяsi tяsvir olunur. İki шяkilя birlikdя baxdыqda, aшaьыdakы mяnzяrя yaranыr: Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum bir qayda olaraq, dяyяrlяndirmя prosedurunun яksяr funksiyalarыnы yerinя yetirir vя adяtяn яsas mяsuliyyяti ekspertlяr daшыyыrlar.

Yuxarыda qeyd olunan яvvяlki hesabatlar vя tяdqiqatlarla mцqayisяdя bu шяkil belя bir tяяssцrat yaradыr ki, iшlяrin gediшi zamanы ekspertlяrin iш yцkц bir az azaldыlыb. Bunu cari iшlяr haqqыnda hesabatыn tюvsiyяlяri ilя baьlы gюrmяk olar: "Getdikcя daha чox юlkя vя ali tяhsil mцяssisяlяri dяyяrlяndirmя prosedurlarыnы hяyata keчirdiyinя gюrя, ekspertlяrя olan tяlяbat artыr vя yaxшы ekspertlяrя getdikcя daha чox ehtiyac olacaqdыr. Belя шяraitdя ekspertlяrin iш yцkцnц azaldan dяyяrlяndirmя qurumu ilя ekspertlяr arasыnda яmяk bюlgцsц ekspertlяrin iшя gюtцrцlmяsindя hяlledici faktor ola bilяr."

Яmяk vя mяsuliyyяtin bюlunmяsinin daha bir mцmkцn izahы dяyяrlяndirmя prosedurunda funksiyalarыn daha чox peшяkarlыьa olan tяlяbatыnы юdяmяkdяn ibarяt ola bilяr, чцnki dяyяrlяndirmя sahяsi geniшlяnir, hяm юlkя, hяm dя

beynəlxalq miqyasda şəffaflıq və standartlara cavab verilməsi ilə bağlı tələblər nəzərəçarpacaq dərəcədə artır.

5.3 Özünü dəyərləndirmə

Bütün qurumlar cavab vermişlər ki, keyfiyyəti yaxşılaşdırmaq onların başlıca vəzifəsidir, özünü dəyərləndirmənin hələ də əksər dəyərləndirmə prosedurlarının bir tərkib hissəsi olması təəccüblü deyil. Özünüdəyərləndirmə dəyərləndirmələrin 94%-ə və akkreditasiya proseslərinin yalnız 68%-ə daxil edilib. Bunu gözləmək olardı, çünki özünü dəyərləndirmə prosesi, bir qayda olaraq, dəyərləndirmə prosedurlarında ikili məqsəd daşıyır.

Шяkil 8: Metodla birlяшdirilmiш юzцnцdяyяrlяndirmя qrupunun tяrkibi[31]

Mцяssisяni bir qayda olaraq юzцnцdяyяrlяndirmя qrupunda kim tяmsil edir?

	Dяyяrlяndirmя	Akkreditasiya	Audit	Cяmi
Tяlяbяlяr	72%	25%	100%	59%
Mяzunlar	7%	13%	25%	12%
Mцdiriyyяt	83%	56%	100%	75%
Mцяllim heyяti	79%	69%	100%	77%
İnzibati iшчilяr	59%	69%	50%	61%
N	29	16	4	51

Bir tяrяfdяn, юzцnцdяyяrlяndirmя prosesi sяnяdlяшmя ilя tamamlanыr, digяr tяrяfdяn o iшin durmadan yaxшыlaшmasы цчцn zяmin yaradыr. Buna baxmayaraq, qurum bildirib ki, юzцnц dяyяrlяndirmя qruplarы onlarыn яsas fяaliyyяtindя istifadя olunmur, onlardan dюrdц proqramlarыn vя tяhsil mцяssisяlяrinin akkreditasiyasыnы юz baшlыca fяaliyyяtlяri kimi hяyata keчirmiшlяr.

Sonuncusu, Bюyцk Britaniyanыn Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя Qurumu yeni "daha yцngцl toxunma" konsepsiyasы цzяrindя iшlяyir ki, bu da юzцnцdяyяrlяndirmяni istisna edir. Юzцnцdяyяrlяndirmя qruplarы ilя iшlяyяn qurumlarыn tяhlili gюstяrir ki, hяmin qruplarыn quruluшu Шяkil 8-dя tяsvir olunduьu kimidir (aшaьы gюstяricilяrя gюrя faiz mцяyyяn шяrtlяrlя qяbul edilmяlidir).

Цmumi mяnzяrя belяdir ki, idarяetmя vя mцяllim heyяti bir qayda olaraq юzцnцdяyяrlяndirmя qrupunun tяrkib hissяsi olur, lakin burada mяzunlar чox az hallarda iшtirak edir. İnzibati iшчilяrin vя tяlяbяlяrin iшtirakы nяzяrяcarpacaq dяrяcяdя fяrqlidir, bunun tяlяbяlяrlя istifadя olunan metodla яlaqяli olduьu gюrцnцr. Tяlяbяlяr, adяtяn dяyяrlяndirmяlяrdя

[31] Respondentlərin hər bir suala bir neçə cavab vermək imkanı olduğu üçün şaquli cavablar 100% təşkil etmir.

təmsil olunsalar da, akkreditasiya prosedurlarında iştirak etmirlər. Bundan əlavə, tədqiqatlar göstərir ki, tələbələrin assosiativ ölkələrə (47%) nisbətən AB ölkələrində (62%) və qeyri-universitet sektoruna (46%) nisbətən universitet sektorunda (67%) təmsil olunmaq meylləri daha güclüdür.

İnzibati heyətin təmsil olunmasında müxtəlifliyin yeganə göstəricisi ölkənin statusudur. AB birliyi ölkələrinə (56%) nisbətən assosiativ ölkələrin (73%) inzibati heyət tərəfindən təmsil olunması halı daha çox yayılmışdır.

5.4 Statistik məlumat

Bu hesabatda statistik məlumat, bir qayda olaraq, tələbələrin məktəbi atmaq faizi haqqında, təhsilin orta müddəti, işçilər və s. haqqında əvvəlcədən mövcud olan göstəricilər kimi başa düşülür. İşlərin vəziyyəti haqqında cari hesabatda kəmiyyət göstəriciləri özünüdəyərləndirmə ilə bağlı təqdim edilmişdir. Keyfiyyət göstəricilərinə əlavə olaraq, müəssisələrdən xahiş edilmişdir ki, özünüdəyərləndirmə haqqında hesabatda bir sıra kəmiyyət göstəricilərini versinlər. Əksər hallarda, digər statistik göstəricilərlə yanaşı, sənədli sübutun yoxlanması obyektlərə səfərlərin mühüm tərkib hissəsi olub. Buna görə də, statistik məlumatlar haqqında ayrıca bir metodoloji faktor kimi bəhs edilmir. Buna baxmayaraq, xarici vasitəçilər tərəfindən təqdim edilmiş statistik göstəricilərin nəzərdən keçirildiyi hallar var. Danimarkada əmək birjası haqqında göstəricilərdən istifadə olunması buna misaldır.

Tədqiqatın bütün məlumatlarında istifadə olunmayan yalnız iki statistik göstərici nümunəsi vardır, tədqiqatda iştirak edən hər bir qurum özlərinin başlıca fəaliyyəti ilə əlaqədar statistik göstəricilərdən istifadə etmişdir. Cədvəl 9-da göstərildiyi kimi, statistik məlumatların müxtəlif növləri yayılmışdır.

Ümumi rəqəmlər göstərir ki, tələbə və müəllimlər haqqında məlumatlardan çox istifadə edilir. Sevindirici haldır ki, əmək birjasının statistik göstəriciləri dəyərləndirmə ilə əlaqədar akkreditasiyadan daha çox istifadə olunur. Bunun bir izahı gözlənilən akkreditasiya ilə əlaqədar müvafiq məlumatın hələ

яldя edilmямяsi ilя baьlы ola bilяr. Ямяk birjasы haqqыnda mяlumatlar yeni proqramlarыn tяsdiq olunmasы ilя яlaqяdar nisbiliyin mцhцm gюstяricisi ola bilяr. Nя юlkяnin statusu, nя dя ki qurumun яhatя dairяsi (universitet/qeyri-universitet) ямяk birjasынын statistik mяlumatlarыndan isitfadяyя tяsir gюstяrmir.

Maliyyя ilя baьlы aparыcы шяxslяr haqqqыnda mяlumatlardan istifadяnin mцxtяlifliyi юlkяnin hяm statusu, hяm dя qurumun яhatя dairяsi ilя baьlы olur: Universitet sektorunda hallarыn 64%-dя, AB юlkяlяr ilя baьlы isя hallarыn 66%-dя, qeyri-universitet sektorunda hallarыn yalnыz 44%-dя vя assosiativ юlkяlяrdя isя hallarыn 44%-dя яsas rяqяmlяrdяn istifadя olunur. Тяяccцblц deyil ki, maliyyя ilя baьlы aparыcы шяxslяr vя hямчinin inibati iшчilяr haqqыnda mяlumatlardan da mцяssisяlяrя yюnяldilmiш dяyяrlяndirmя prosedurlarыnda istifadя olunur. Mцяssisя sяviyyяsindя hяr 5 dяyяrlяndirmя, akkreditasiya prosesi vя ya auditdяn 4-dя maliyyyя ilя baьlы яsas iшчilяr vя inzibati iшчilяr haqqыnda gюstяricilяrdяn istifadя olunur.

5.5 Яlavя tяdqiqatlar

Statistik gюstяricilяr ilя яlavя tяdqiqatlar arasыnda ayыrыcы xяtt tamamilя aydыn deyil. Яgяr statistik gюstяricilяr яvvяlcяdяn mюvcud olan gюstяrici kimi mцяyyяn olunursa, яlavя tяdqiqatlar bir qayda olaraq, dяyяrlяndirmя proseduru ilя яlaqяdar hяyata keчirilir; onlar ya kяmiyyяt, ya da keyfiyyяt gюstяricilяri (anketlяr, mцsahibяlяr vя s.) ola bilяr. Яlavя tяdqiqatlardan istifadя olunmasы seчimi mюvcud statistik mяlumatlarыn hяcmi vя etibarlыlыьы ilя яlaqяdar qismяn nяzяrdяn keчirilя bilяr:

Шякil 9: Metodla baьlы olan statitik mяlumatыn nюvlяri[32]

[32] Respondentlərin hər bir suala bir neçə cavab vermək imkanı olduğu üçün şaquli cavablar 100% təşkil etmir.

Hansы statistik mяlumatdan istifadя olunur?	Dяyяrlяndirmя	Akkreditasiya	Audit	Cями
Tяlяbяlяr haqqыnda mяlumat	100%	91%	75%	92%
Maliyyя ilя baьlы яsas шяxslяr		61%	48%	100%
	58%			
İnzibati iшчilяr haqqыnda mяlumat		61%	71%	
	75%	65%		
Mцяllim heyяti haqqыnda mяlumat		90%		95%
	100%	90%		
Ямяk birjasы haqqыnda statistik mяlumatlar	61%	38%	25%	50%
N	31	21	4	60

Mювcud mяlumatlara daha чox mяlumat vя ya keyfiyyяt xarakterli mяlumat яlavя etmяk цчцn lцzum nя vaxt yaranыr?

Bu tяdqiqatda "Statistik mяlumat" vя "яlavя tяdqiqat"ыn mцяyяn olunmasы ilя baьlы mцzakirя yaranыr. Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar sorьulara cavab verяrkяn heч bir tяrif tapa bilmirlяr. Buna gюrя dя, bu gюstяricilяr haqqыnda bцtцn mцmkцn qeydlяr aparыlmalыdыr.

Sяhifя 24-dя gюstяrilldiyi kimi, яlavя tяdqiqatlardan istifadя olunmasы metodoloji komponentlяrdяn istifadя qядяr geniш yayыlmamышdыr. Buna baxmayaraq, tяdqiqatda iштirak edяn qurumlarыn tяqribяn yarыsы (hallarыn 53%-dя) яlavя tяdqiqatlardan bir nюv yararlanыrlar. Lakin bu rяqяm яlavя tяdqiqatlardan akkreditasiya ilя baьlы az hallarda istifadя olunmasы faktыnы gizlяdir:

Respondentlяrin 81%-i bildirib ki, hяmin tяdqiqatlardan isitfadя olunmamasыna baxmayaraq, onlar dяyяrlяndirmяnin 77%-ni tяшkil edir. Юlkяnin statusu vя dяyяrlяndirmя prosedurunun яhatя dairяsi ilя baьlы kiчik fяrqlяr vardыr, tяdqiqatlar assosiativ цzv юlkяlяrя nisbяtяn AB юlkяlяrindя vя

qeyri-universitet sektoruna nisbятяn universitet sektorlarыnda daha чox istifadя olunur.

Mяzunlarыn tяdqiq olunmasыndan daha чox istifadя olunur. Bu mяsяlяdя юlkя statusu vя ya dяyяrlяndirmяnin яhatя dairяsi bюyцk яhяmiyyяt daшыmыr.

Mяzunlarыn tяdqiq olunmasыnыn яn geniш yayыlmыш tяdqiqat nюvц olmasы faktы mяzunlara bu iшdя daha asan yanaшыlmasы ilя baьlы ola bilяr. Eyni sюzlяri bir qrup kimi bцtцn bu tяdqiqatlarda яn az mцraciяt olunan sahibkarlar barяdя dя demяk olar.

Sahibkarlar arasыnda aparыlan sorьu ilя яmяk birjasы nцmayяndяlяri arasыnda aparыlan sorьu arasыnda яlaqя vardыr. Sahibkarlarыn sorьusundan istifadя edяn 13 respondentdяn 12-si hяm dя яmяk birjasыnыn statistik gюstяricilяrindяn istifadя edib. Bu яlaqя gюstяrir ki, sahibkarlarыn sorьusu namizяdlяrin iшя gюtцrцlmя qabiliyyяtlяrini dяyяrlяndirmяk цчцn istifadя edilir. Tяяssцf ki, anketdя яmяk qabiliyyяti vя ya proqramlarыn nisbiliyi, fяnn vя ya tяhsil mцяssisяlяri ilя baьlы heч bir maddя yoxdur, anketlяrdя tяqdiqatlardan (sahibkarlarin vя ya цmumilikdя tяdqiqatlarыn) istifadя ilя dяyяrlяndirmяdя mцяyyяn edilяn sahяlяr arasыnda dяqiq bir яlaqя yoxdur.

Anketlяrdя tяdqiqatlardan istifadя ilя qiymяtlяndirmя prosedurlarыnыn vяzifяlяri arasыnda da яlaqяnin olmasы gюstяrilmir, belяliklя aшaьыdakы baшlыca sual hяlя dя cavabsыz qalыr: Яlavя tяdqiqatlar dяyяrlяndirmя prosedurasыna neся vя hansы dяrясяdя kюmяklik gюstяrir?

Bu mяsяlяdя sяnяdli sцbut kimi tяdqiqatlardan istifadя ilя baьlы xяrclяrя diqqяt yetirilmяlidir.

Xяrclяrin zaman vя ya pul formasыnda olmasы hallarыn 44%-dя olduьu kimi tяdqiqatыn qurumun юzц tяrяfindяn vя ya kяnar qurum tяrяfindяn aparыlmasыndan qismяn asылыdыr. Sonuncu mяsяlя yalnыz цч qurumla baьlы realdыr:

Almaniyada Zentrale Evaluations- und Akkreditierungsagentur

37 Bax bu fяsildя Шяkil 10.

Hannover, Avstriyada Fachhochschulrat vя Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutu. Яn чox yayыlan model 32 haldan 20-

dя rast gяlinmiш mцяssisяlяrin hяyata keчirdiyi tяdqiqatlardыr.[33]

5.6 Obyektя sяfяr

Obyektя sяfяr юzцnцdяyяrlяndirmяdяn sonra vahid qaydada istifadя olunan mцяyyяn bяraяt kimi nяzяrdяn keчirilir. Яsas diqqяtin hesabatda gюstяrilяnlяrя nяzarяt etmяk vя ya onlarы dяqiqlяшdirmяyя yюnяldilmяsindя fяrq ola bilяr, lakin aydыn olur ki, sяnяdli sцbutun iki mяnbяyi bir-biri ilя yaxыndan baьlыdыr. Buna gюrя dя, maraqlыdыr ki, yuxarыdakы analizlяrin яvvяlki vaxtlardan fяrqli olaraq, яsasяn, akkreditasiya prosedurunda юzцnцdяyяrlяndirmяdяn daha az istifadя olunmasыnы gюstяrmяsinя baxmayaraq, obyektlяrя sяfяr яksяr dяyяrlяndirmя prosedurlarыnda hяlя dя bir qaydadыr. Yalnыz iki halda obyektlяrя sяfяrlяrdяn istifadя olunmur: Norveчdя proqramlarыn akkreditasiyasы zamanы (bu zaman юzцnцdяyяrlяndirmяdяn dя istifadя olunmayыb) vя Niderlandda HBO-raad tяшkilatы proqramlarы sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq) zaman (bu zaman obyektlяrя sяfяrdяn deyil, юzцnцdяyяrlяndirmяdяn istifadя olunub). Bu, o demяkdir ki, obyektlяrя sяfяrlяr 8 halda (5 юlkяnin 6 qurumu arasыnda bюlцnmцшdцr) яvvяlcяdяn юzцnцdяyяrlяndirmя aparыlmadan hяyata keчirilmiшdir. Bu 8 halda obyektlяrя gediшin orta mцddяti iki gцndцr. Цmumi orta mцddяt dя iki gцndцr, belяliklя mцddяt onu gюstяrmir ki, bu halda obyektlяrя sяfяr яvяzlяyici mяqsяd daшыyыr.

Цmumiyyяtlя, obyektlяrя sяfяr 1gцndяn 5 gцnя qяdяr davam edя bilяr, яn geniш yayыlan mцddяt 2 gцndцr. Mцяssisя sяviyyяsindя dяyяrlяndirmя prosedurlarы, xцsusilя orta qiymяtlяndirmя mцddяtinin 3.3 gцn davam etdiyi İrlandiya, İtaliya vя İsveчdя aparыlan mцяssisя sяviyyяsindя audit bir qayda olaraq daha uzun чяkir.

---

[33] Bu statistik göstəricilərlə əlavə tədqiqatlar arasında qeyri-dəqiq ayırıcı xəttin göstəricisi ola bilər.

Yuxarıdakı 5.5 yarımfəslində göstərildiyi kimi, ekspertlərin müxtəlif funksiya və vəzifələri vardır. Lakin görünür ki, onların əsas vəzifəsi obyektlərə səfərləri həyata keçirməkdən ibarətdir.

Bütün halların (49 hal) 83%-də ekspert qrupu obyektlərə səfərləri həyata keçirir. 15 halda (bütün halların 25%) keyfiyyətin təmin olunması üzrə qurumların işçiləri onları müşaiyət edir. Lakin qeyd olunmalıdır ki, qurumlar bütün 9 halın 15%-də obyektlərə səfərləri kənar ekspertlər olmadan təşkil edirlər. Təkcə Rumıniya istisna olunmaqla, 9 halın hamısı AB ölkələrindədir, lakin müxtəlif metodlar arasında bərabər qaydada bölünmüşdür.

Müxtəlif metodlar arasında bölünmüş obyektlərə səfərlərin məzmunu aşağıdakı cədvəldə verilir (Şəkil 10).

Ümumi mənzərə obyektlərə səfərlərin tərkibini təşkil edən hissələrin qarşılıqlı şəkildə uzlaşdırılmasından ibarətdir: demək olar ki, hər bir iştirakçı qurum intervyularla, obyektlərə səfərlərlə, müdiriyyətlə son görüşlərlə və sənədli sübutların yoxlanması ilə əlaqədar işləmişdir.

İstifadə olunan metodlarla əlaqədar böyük fərqlər yoxdur. Şübhəsiz ki, hər bir tərkib hissənin məzmununda böyük fərqlər ola bilər, lakin obyektlərə səfərin gedişində kimdən müsahibə alınması əsas məsələ deyil. Hər kəs razılaşır ki, müəllim heyəti və tələbələr intervyuya cəlb olunmalıdır. Tələbələrin özünü dəyərləndirmə qruplarında və yaxud ən azı ekspert qruplarında iştirakı bəzi hallarda mübahisəli olsa da, obyektlərə səfər zamanı tələbələrin hesabatlarının əsaslı olması ilə bağlı anlaşılmazlıq yoxdur.

Halların yarısında məzunlar da intervyulara cəlb edilir, ölkənin statusu, dəyərləndirmə prosedurunun əhatə dairəsi və növü müsahibəyə cəlb olunan və ya cəlb olunmayan məzunlar tərəfindən təsirə məruz qalmır. Bütün halların 69%-də inzibati heyət müsahibəyə cəlb olunur. Dəyərləndirmə qaydalarında inzibati heyətlə müsahibə müəssisə səviyyəsində, ən çox audit prosedurlarında daha geniş yayılmışdır.

Obyektlərə gedişin ən ziddiyyətli hissəsi sinif otaqlarının müşahidə olunmasıdır ki, bu da halların 25%-də istifadə edilir. Obyektdə sinif otaqlarının müşahidə olunması

dяyяrlяndirmя prosedurunun яhatя dairяsi vя ya nюvцndяn asылы deyil, lakin bu AB юlkяlяrinя nisbяtяn assosiativ цzv юlkяlяrdя daha tez-tez rast gяlinяn bir tяrkib hissяsidir. Assosiativ юlkяlяrdя 16 halын 50%-dя sinif otaqlarынын mцшahidяsindяn istifadя olunur, lakin AB-nin юlkяlяrindя eyni hallar цчцn bu rяqяm 41 mцmkцn halda 17% tяшkil edir.

5.7 Hesabat vя ondan sonrakы iшlяr

Dюrd mяrhяlяli modelin son mяrhяlяsi hesabatын чap edilmяsidir. "Qiymяtlяndirilяn ali tяhsil mцяssisяlяri"ni gюstяrяn AB юlkяlяrinin keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarындan baшqa, keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarын юzlяri demяk olar ki, bцtцn hallarda hesabatы nяшr etmiшlяr. İslandiyanын Tяhsil, Elm vя Mяdяniyyяt Nazirliyinin Dяyяrlяndirmя vя İdarяetmя idarяsi, Rumыniya Dюvlяt Tяhsilinin dяyяrlяndirilmяsi vя akkreditasiya Шurasы keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumla bяrabяr "mяrkяzi hюkumяt"i dя hesabatын birgя hazыrlayanы kimi gюstяrmiшlяr.

Шяkil 10: Metodla яlaqяli olan obyektlяrя sяfяrlяrin mяzmunu[34]

Obyektlяrя sяfяrdя hansы komponentlяr daxil edilib?	Dяyяrlяndirmя	Akkreditasiya	Audit	Cяmi
Ыntervyular	100%	95%	100%	97%
Sinif otaqlarынын mцшahidяsi	20%	33%	40%	25%
Binalarын gяzintisi	87%	91%	80%	86%
Mцdiriyyяtlя son gюrцш	73%	67%	80%	71%

[34] Respondentlərin hər bir suala bir neçə cavab vermək imkanı olduğu üçün şaquli cavablar 100% təşkil etmir.

Sяnяdli sцbutun yoxlanmasы	90%	90%	90%	90%
N	30	21	5	31

Maraqlıdыr ki, hesabat bцtцn hallarыn 13%-dя nяшr olunmur. Altы qurum bildirmiшdir ki, onlar юz baшlыca fяaliyyяtlяrini hяyata keчirdikdя hesabat nяшr olunmur. Bir qayda olaraq, bu fяaliyyяt akkreditasiya fяaliyyяtidir (Avstriyada Akkreditierungsrat, Polшada Dюvlяt Akkreditasiya Komissiyasы, Kiprdя Tяhsilin dяyяrlяndirilmяsi-akkreditasiyasы Шurasы, Чex Respublikasыnыn Akkreditasiya Komissiyasы), hяm Polшa, hяm dя Чex Respublikasыnda dяyяrlяndirmя aparыldыqda hesabatlar nяшr olunur (bu onlarыn ikinci dяrяcяli iшidir). Avstriyada Fachhochschulrat tяшkilatы vя

Belчikada Conseil de Recteurs proqramlarыn dяyяrlяndirilmяsini hяyata keчirяrkяn hesabatlarы nяшr etmirlяr.

Bundan яlavя, bяzi qurumlar, mяsяlяn, Almaniyada Akkreditierungsrat tяшkilatы юz hesabatlarыnыn ixtisar edilmiш redaksiyasыnы nяшr etdirir. Цmumiyyяtlя, nяшr edilяn hesabatlarыn mяzmunu ilя яlaqяdar mцяyyяn variantlar vardыr. Demяk olar ki, bцtцn hesabatlarda (hallarыn 91%) nяticяlяr vardыr vя hesabatlarыn bюyцk яksяriyyяtindя (hallarыn 81%-i) isя tяhlillяr dя verilir. Hallarыn yalnыz 30%-dя hesabatlarda faktiki sцbutlar olur.

Hallarыn 89%-dя hesabatlarda tюvsiyяlяr nяzяrdя tutulur, lakin tяяssцf ki, hяmin araшdыrma bu tюvsiyяlяrin kimin цчцn nяzяrdя tutulmasы barяdя heч bir шey sюylяmir. Buna baxmayaraq, hяmin tюvsiyяlяrlя baьlы sonrakы iшlяr цчцn kimin mяsuliyyяt daшыmasыnыn formal olaraq yoxlanmasы hяmin hesabatlarыn kimя nяzяrdя tutularaq цnvanlandыьыnы gюstяrя bilяr, belя ki, bцtцn qurumlar mцяyyяn sonrakы iшlяr vя ya fяaliyyяtlяrin hяyata keчirilmяsi barяdя mяlumat verir.

Bцtцn hallarыn 39%-dя dяyяrlяndirmя ilя baьlы sonrakы iшlяr цчцn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar, bцtцn hallarыn 46%-dя mяrkяzi vя ya regional hюkumяt, hallarыn 76%-dя isя qiymяtlяndirilяn tяhsil mцяssisяsi mяsuliyyяt

daшыyыr. Fakt odur ki, rяqяmlяrin 100%-dяn artыq olmasы bir чox qurumun bir neчя mяsul qurumun adыnы gюstяrmяsi ilя baьlыdыr. Bяzi hallarda, o cцmlяdяn, Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutunda bu, hesabatlarda mцxtяlif sяviyyяlяrdя olan tюvsiyяlяrin nяzяrdя tutulmasыnыn nяticяsi ola bilяr, onlardan bяzilяri qanunverici vя tяnzimlяyici sяviyyяlяrя, bяzilяri isя birbaшa qiymяtlяndirilmiш mцяssisяlяrя цnvanlanmышdыr. Digяr hallarda ehtimal etmяk olar ki, mяsuliyyяtin bюlцnmяsi "formal" sюzцnцn шяrh olunmasы ilя яlaqяli ola bilяr, qiymяtlяndirilmiш mцяssisяlяr tюvsiyяlяrlя baьlы iшlяr цчцn birbaшa cavabdehdir, hюkumяt isя sonrakы fяaliyyяtlяrin hяyata keчirilmяsi цчцn, yяni mцяssisя tяrяfindяn sonrakы iшlяr aparыlmadыьы halda, mяsuliyyяt daшыyыr.

Hesabatlar nяшr edilmяzdяn яvvяl dяyяrlяndirilmя mцяssisяlяrя mяslяhяt vermяk geniш yayыlmыш praktikadыr, lakin bцtцn hallarыn 8%-dя hюkumяtlя mяslяhяtlяшmя aparыlыr, lakin anketdя gюstяrilяn digяr qurumlar, mяsяlяn, "rektor konfranslarы", "universitet assosiasiyalarы", hяmkarlar tяшkilatlarы vя яmяk birjalarы ilя nadir hallarda mяslяhяtlяшmяlяr aparыlыr.

Beynяlxalq nюqteyi-nяzяrdяn baxdыqda, шяffaflыq gцndяlikdя duran zaman hesabatlarыn hansы dildя hazыrlanmasы шцbhяsiz ki, maraq doьurur. Hallarыn 76%-dя hesabatlar. яsasяn dюvlяt dilindя hazыrlanыr, lakin hallarыn 35%-dя isя яsasяn ingilis dilindяn istifadя olunur.

İngilis dilli юlkяlяrdя vя AB-dя olan qurumlardan baшqa, yeddi qurum юz hesabatlarыnы ingilis dilindя yazыr. Onlar Estoniya Ali Tяhsilin Akkreditasiyasы Mяrkяzi, Kipr Tяhsilin Dяyяrlяndirilmяsi vя Akkreditasiyasы Mяrkяzi, Avstriya Akkreditasiya Шurasы, Finlandiya Ali Tяhsilin Dяyяrlяndirilmяsi Шurasы, İslandiya Tяhsil, Elm vя Mяdяniyyяt Nazirliyinin Dяyяrlяndirmя vя İdarяetmя İdarяsi, Latviya Ali Tяhsildя Keyfiyyяtin Dяyяrlяndirilmяsi цzrя Mяrkяz vя Hollandiya Peшяkar Tяhsil Universitetlяri Assosiasiyasыdыr.

5.8 Yekun

İstifadя olunmuш dяyяrlяndirmя nюvlяrinin mцxtяlifliyi 1998-ci illя mцqayisяdя tяtbiq olunmuш metodoloji komponentlяrin vя fяrqlяrin ortaya чыxdыьыны gюstяrir. Mяsяlяn, elя akkreditasiya prosedurlarы nцmunяlяri vardыr ki, onlarda юzцnцdяyяrlяndirmя hяyata keчirilmir, kяnar ekspertlяr cяlb olunmur vя hesabatlar чap edilmir. Lakin, цmumiyyяtlя, pilot layihяsindя gюstяrilяn vя Шuranыn Тюvsiyяlяrindя юz яksini tapan dюrd mяrhяlя Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda genis yayыlmыш xцsusiyyяtlяrdir. Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя bцtцn qurumlar kяnar ekspertlяrdяn istifadя edir. Яksяr hallarda bunlar hяmin sahяni tяmsil edяn ekspertlяr olur, чox zaman beynяlxalq ekspertlяr dя ekspert qrupunda tяmsil olunur, lakin onlar, yяqin ki, qonшu юlkяlяrdяn vя eyni dюvlяt dilindя danышan юlkяlяrdяn gяlirlяr. Bяzi hallarda tяlяbяlяr dя ekspert qrupuna daxil edilir. Цmumiyyяtlя, ekspert qruplarы assosiativ цzv юlkяlяrя nisbяtяn AB юlkяlяrindя daha чox sahяlяri яhatя edir.

Ekspertlяri adяtяn keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlar tяyin edir, lakin bцtцn hallarыn 1/3-dя ali tяhsil mцяssisяlяri ekspertlяrin namizяdlяrinin irяli sцrцlmяsindя iштirak etmiшlяr. Ekspertlяrin mцxtяlif vяzifя vя юhdяliklяri vardыr. Onlarыn baшlыca vяzifяsi obyektlяrя sяfяr etmяkdяn ibarяtdir vя hallarыn yarыsыnda onlar qurumun yardыmы olmadan hesabatlarы yazыrlar. Bцtцn hallarыn digяr цчdя bir hissяsindя isя onlar hesabatlarы qurumun iшчilяri ilя birgя hazыrlayыrlar. Keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum assosiativ юlkяlяrя nisbяtяn AB юlkяlяrindя dяyяrlяndirmя prosesinin mцxtяlif funksiyalarыna daha чox cяlb olunmuшdur.

Юzцnцdяyяrlяndirmя dяyяrlяndirmяnin 94%-ni vя akkreditasiya prosesinin yalnыz 68%-i яhatя edir. İdarяetmя iшчilяri vя mцяllim heyяti bir qayda olaraq юzцnцdяyяrlяndirmя qrupunun tяrkib hissяsidir, lakin burada mяzunlar nadir hallarda iштirak edirlяr.

İnzibati iшчilяrin vя tяlяbяlяrin iштirakы nяzяrячarpacaq dяrяcяdя fяrqlidir, tяlяbяlяr цчцn istifadя olunmuш metodla bir

яlaqя vardыr, tяlяbяlяr, adяtяn dяyяrlяndirmя ilя яlaqяdar tяmsil olunur, akkreditasiya ilя baьlы nadir hallarda tяmsil olunurlar. Sяnяdli sцbut kimi, юzцnцdяyяrlяndirmя demяk olar ki, bцtцn hallarda statistik gюstяricilяrlя, hallarыn tяqribяn yarыsыnda isя bir nюv яlavя sorьularla tяmin olunur.

İki hal istisna olunmaqla, obyektlяrя sяfяrlяr Avropada dяyяrlяndirmя prosesinin bir hissяsidir. Obyektlяrя gediшin orta mцddяti iki gцndцr, lakin auditlяrlя baьlы obyektlяrя sяfяr adяtяn daha uzun mцddяti яhatя edir.

Tяdqiqatыn nяticяlяri obyektlяrя sяfяrlяri tяшkil edяn komponentlяr arasыnda qarшыlыqlы uzlaшmanыn olduьunu gюstяrir: Demяk olar ki, hяr bir iшtirakчы qurum intervyularla iшlяyir, binalara baш чяkir, mцdiriyyяtlя son gюrцш keчirir vя sяnяdli sцbutu yoxlayыr. Obyektlяrя sяfяrin яn ziddiyyяtli komponenti sinif otaqlarыnыn mцшahidяsidir ki, bundan da hallarыn 25%-dя istifadя olunur. Dяyяrlяndirmя ilя baьlы яksяr hesabatlar чap olunur, bяzяn isя akkreditasiya ilя яlaqяdar ютцrцlцr. Hesabatlar adяtяn nяticя vя tюvsiyяlяrdяn ibarяt olur, чox vaxt onlarda tяhlillяr dя aparылыr, empiric sцbutlar isя bцtцn hallarыn 1/3-dя mюvcud olur. Hesabatlarыn чap olunmasыndan яvvяl qiymяtlяndirilmя mцяssisяlяrlя mяslяhяtlяшmяk qяbul edilmiш praktikadыr, baшqa hallarda isя digяr qurumlarla nadir hallarda mяslяhяtlяшmя aparылыr. Bцtцn hallarыn 3/4-dя qiymяtlяndirilmiш institutlar tюvsiyяlяrlя baьlы sonrakы iшlяr цчцn mяsuliyyяt daшыyыrlar, lakin keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum vя hюkumяt isя hallarыn yarыsыndan da az dяrяcяdя mяsuliyyяt daшыyыrlar. Bцtцn respondentlяr razыlaшыrlar ki, sonradan gюrцlяn iшlяr bu vя ya baшqa шяkildя hяyata keчirilir.

6 Kriteriya vя standartlar

Avropada tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasы ilя baьlы cari vяziyyяt haqqында 1998-ci ilin hesabatыna яsasяn hяmin dюvrdя keyfiyyяt fяrdi proqramlarыn юz mяqsяdlяrinя чatmasы dяrяcяsi vя onlarыn fяaliyyяt gюstяrdiyi hцquqi mцddяalar ilя яlaqяdar шяrh edilirdi. Bu yanaшmaya цmumi olaraq "mяqsяd цчцn yararlыlыq" yanaшmasы kimi tяtbiq edilir. Akkreditasiya zamanы, proqram, tяhsil mцяssisяsi vя ya parametrlяrin mцяyyяn kяnar standartlara cavab verib-vermяmяsi mцяyyяn olunduqda, kriteriya vя standartlar akkreditasiya prosesinin qяbul edilmiш xцsusiyyяtinя vя daimi komponentinя чevrilir. Maraqlыdыr ki, tяdqiqatыn nяticяlяri gюstяrir ki, tяkcя akkreditasiyada deyil, цmumiyyяtlя keyfiyyяtin tяmin olunmasыnda da kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы dяyяrlяndirmя prosesinin qяbul edilmiш komponentinя чevrilmiшdir. Demяk olar ki, bцtцn юlkяlяr dяyяrlяndirmя prosesindя bir vя ya baшqa formada kriteriya vя standartlardan istifadя edirlяr.

6.1 Avropada tяhsilin keyfiyyяtinin tяmin olunmasыnda kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы

Tяdqiqatыn nяticяlяrinя яsasяn aydыndыr ki, "kriteriya" vя "standart" anlayышlarыnы bir-birindяn ayыrmaq чяtindir. Buna baxmayaraq, "standart' sюzц daha чox akkreditasiya ilя яlaqяdar istifadя edilir, "kriteriya" sюzц isя daha чox dяyяrlяndirmя ilя яlaqяlяndirilir. Akkreditasiya standartlarы чox vaxt hюkumяt vя ya digяr tяhsil orqanlarы tяrяfindяn yaradыlmaqla baшlanьыc hяdd kimi iшlяdilir.

"Kriteriya" anlayышыnыn daha geniш mahiyyяti vardыr vя meyar dяyяrlяndirmяdя tяhsilin keyfiyyяtini юlчmяk цчцn bir nюv istinad nюqtяsini bildirir.

Kriteriyalar mцяyyяn olunmamышdыr, lakin fяnn, proqram vя tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi ilя baьlы yaxшы

keyfiyyяt цчцn tяklif vя ya istinadla яlaqяdar tюvsiyя olunan mяsяlя rolunu oynayыr.

"Kriteriya" sюzцnцn minimum hяddi gюstяrяn standart sюzцnя sinonim kimi iшlяdilmяsi yanlышlыьa sяbяb olur. Kriteriya vя standartlardan eyni dяyяrlяndirmяdя istifadя olunduqda, tяdqiq olunan mяlumatda anlayышlar arasыnda daxili tabeliliyi mцяyyяn etmяk чяtin olur.

Son olaraq, yazылы vя яldя olan mцяyyяnlяшdirilmiш dяqiq kriteriyalar qurum tяrяfindяn vя ya hesabat hazыrlanarkяn ekspert qrupu tяrяfindяn юzцnцdяyяrlяndirmя цчцn rяhbяr gюstяriш kimi hazыrlanmыш, lakin yazылы шяkildя dяqiqlяшdirilmяmiш vя qabaqcыl tяcrцbяnin dяqiq mцяyyяnlяшdirilmяmiш kriteriya arasыnda fяrq vardыr.[35].

Dяyяrlяndirmя prosedurunda яsas diqqяt kriteriya ilя baшqa halda istifadя arasыnda xяtti mцяyyяnlяшdirilmяsinя yюnяldilir.

Akkreditasiyanы hяyata keчirяn bцtцn qurumlar memar vя standartlardan istifadя edirlяr.

Tяhsil mцяssisяlяrinin vя fяnlяrin dяyяrlяndirilmяsini, tяhsil mцяssisяlяrinin auditini mцntяzяm hяyata keчirяn яksяr qurumlar vя proqramlarыn dяyяrlяndirilmяsini hяyata keчirяn 14 qurumdan 10-u kriteriyalardan istifadя edir.

Bu qayda ilя proqram dяyяrlяndirilmяsini vя yaxud proqramыn auditini hяyata keчirяn 10 qurumdan 4-ц istisna olunur, onlar kriteriyadan istifadя etmirlяr, "mяqsяd цчцn yararlыlыq" yanaшmasыndan istifadя edirlяr.

34 qurum tяrяfindяn kriteriyanыn tяhlil olunmasы yolu ilя tяhsildя yцksяk keyfiyyяt kriteriyasыnыn kim tяrяfindяn yaradыldыьыnы vя mцяyyяn olunduьunu araшdыrmaq maraqlыdыr. Bu hяm bir qurumdan digяrinя vя bir qurum daxilindя dяyяrlяndirmяnin nюvц vя onun diqqяt verildiyi sahяdяn asылы olaraq dяyiшir. Kriteriya qurum, hюkumяt orqanы, ekspert qrupu, hяmkarlar tяrяfindяn yaradыla bilяr, kriteriyalar eyni zamanda чox vaxt mцxtяlif sяhmdarlar tяrяfindяn birgя yaradыlыr.

---

[35] Təəssüf ki, biz bu fərqi bu tədqiqatda həyata keçirmirik ki, anlaşılmazlığa səbəb olmasın. Biz qurumlar tərəfindən kriteriyalardan və standartlardan istifadə olunması haqqında məlumata toxunmuruq. Buna baxmayaraq, biz cavabları təhlil etdikdən sonra bilirik ki, qeyd edilən bəzi kriteriyaların mahiyyəti müəyyənlikdən daha cox qeyri-müəyyəndir.

6.2 Akkreditasiyada kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы

Bolqarыstan, Estoniya, Чex Respublikasы, Macarыstan vя Litva kimi assosiativ цzv юlkяlяrdя akkreditasiyanыn vя qabaqcadan hazыrlanmыш standartlardan istifadяnin mюhkяm яnяnяlяri vardыr. Mцxtяlif sahяlяr цчцn standartlar чox vaxt akkreditasiya komissiyasыnыn цzvlяri tяrяfindяn hazыrlanыr.

Almaniyada bakalavr vя magistr yeni dяrяcя kurslarы vя davamlы tяhsil kurslarыnыn akkreditasiyasы цчцn цmumi standartlar hazыrlanmышdыr. Bura яsas direktivlяr, tяdqiqat vя tяtbiqetmяnin oriyentiyasы daxildir. Цmumi tяlяblяr Tяhsil Nazirlяri Konfransы (TNK), Universitet vя dgяr ali mяktяblяrin prezidentlяrinin vя rektorlarыnыn konfransы (HRK) Akkreditasiya Шurasы (AШ) tяrяfindяn yaradыlmыш vя Almaniyada dяyяrlяndirmя qurumlarы bu minimum standartlara яmяl etmяlidirlяr.

Mяsяlяn, aшaьыdakы iki baшlanьыc kriteriyadan istifadя olunur: elmi heyяtin 30%-dяn чoxunun (universitetlяrdя 50%) elmlяr doktoru (PhD) elmi dяrяcяsi vя elmi heyяtin 50%-dяn чoxu bцtюv stavka ilя iшlяyяn iшчilяr olmalыr.

Bundan baшqa, regional dяyяrlяndirmя qurumlarы bu direktivlяrin яhatя dairяsi daxilindя gяlяcяk standartlarы tяtbiq edя bilmяzlяr.

ZEvA43, mяsяlяn, gяlяcяk kriteriyalar iшlяyib hazыrlamышdыr.[36]

Avstriyanыn akkreditasiya standartlarы alman standartlarыna чox yaxыndыr. Lakin hяmin standartlar mцяssisя sяviyyяsindя tяtbiq olunur ki, bu da tяbiidir, чцnki Avstriya Akkreditasiya Шurasыnыn (AAШ) яsas qiymяtlяndirmя fяaliyyяti institutlarыn akkreditasiyasы ilя baьlыdыr. Яrizяdя

---

[36] Məsələn, tədqiqat yönümlü bakalavr dərəcəsi əsas elmi prinsiplərin 50%-ni, fənn üzrə metodun 20%-ni və fənn üzrə biliyin isə 30%-ni əhatə etməlidir.
Başqa kriteriyaların ola bilməsi üçün proqramlar təminat verməlidir ki, tələbələr ümumi əsas hazırlığı (səriştə) əldə edirlər və xarici ölkə oriyentasiyalı dərəcə kursları dünya standartıarına cavab verir, dərəcə kursları ayrı-ayrı müstəqil hissələr üzrə tədqim olunur və s.

tяdqiqatla mяшьul olan iшчilяr, tяdris kurslarыnыn[37] mяrhяlяlяri ilя baьlы minimum standartlarыn hяyata keчirilяcяyi haqda sцbut olmalыdыr.

Cяnubi Avropada, Portuqaliyanыn Mцяllimlяrin tяhsili цzrя Dюvlяt Akkreditasiya İnstitutu (ЫNAFOP) qurum tяrяfindяn mцяyyяn edilmiш hцquqi standart vя standartlardan istifadя edib. Mцяllimlяrin baшlanьыc tяhsili цчцn standartlar qurum tяrяfindяn 2000-ci ildя tяsdiq olunub vя ibtidai tяhsildя (o cцmlяdяn mяktяbяqяdяr tяhsildя) vя orta tяhsildя mцяllimlяri peшя hazыrlыьыna giriш яldя etmяk цчцn proqramlarыn akkreditasiya prosesinя istinad etmiшdir.

Hюkumяt tяrяfindяn 2001-ci ildя tяsdiq edilmiш peшяkar tяdris profillяri, mцяllim iшinя verilяn tяlяblяr iшlяnib hazыrlanmыш vя mцяllimlяrin hazыrlanmasы proqramlarыnыn mяqsяdlяrinin uyьunluьunu dяyяrlяndirmяk цчцn hяmin profillяrdяn istifadя olunmuшdur.

6.3 Dяyяrlяndirmяnin baшqa nюvlяrindя kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы

Proqramlarыn dяyяrlяndirilmяsindя kriteriyalardan istifadя olunmasы geniш yayыlmaqdadыr. Mяsяlяn, Niderlandda, qeyri-universitet tяhsili HBO-raad qurumu tяrяfindяn qiymяtlяndirilir. Bцtцn keyfiyyяt dяyяrlяndirmяlяri цчцn dяyяrlяndirmя toplusu[38] hazыrlanыr.

Assosiasiya Шurasы topluya daxil edilmiш dяyяrlяndirmя suallarыnы mцяyyяn edir vя onlar ekspert qruplarы vя юz

---

[37] Standartlar proqramların müəllimliyin həyata keçirilməsinə qoyulan tələblərə cavab verdiyi səviyyədə müəyyən edilmiş və aşağıdakı sahələrə yönəldilmiş kriteriyalardan təşkil olunmalıdır: (i) Proqramın peşə vəzifələri, əlaqələndirilməsi və tənzimlənməsi;
(ii) Proqramların həyata keçirilməsi üçün əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq cəhdləri;
(iii) Proqramın tədris kursu;
(iv) Tələbələrin seçilib dəyərləndirilməsi, onların peşə hazırlığı və attestasiyası;
(v) Müəllim, qeyri-müəllim heyəti və tədris materialları 43 Zentrale Evaluations- und Accreditierungsagentur qurumu, Hannover.

[38] Niderland Peşəkar təhsil universitetlərinin Assosiasiyasının öz keyfiyyət dəyərləndirmə proseduru üçün istifadə etdiyi ali professional təhsilin dəyərləndirilməsi üçün əsas şərtlər, noyabr 1999-cu il.

юzцnц dяyяrlяndirmя hesabatlarыnы hazыrlamaq цчцn решяkar tяhsil verяn universitetlяr цчцn mяcburidir.

Шяkil 11: Dяyяrlяndirmя nюvц ilя яlaqяdar tюvsiyяlяrin яhatя dairяsi

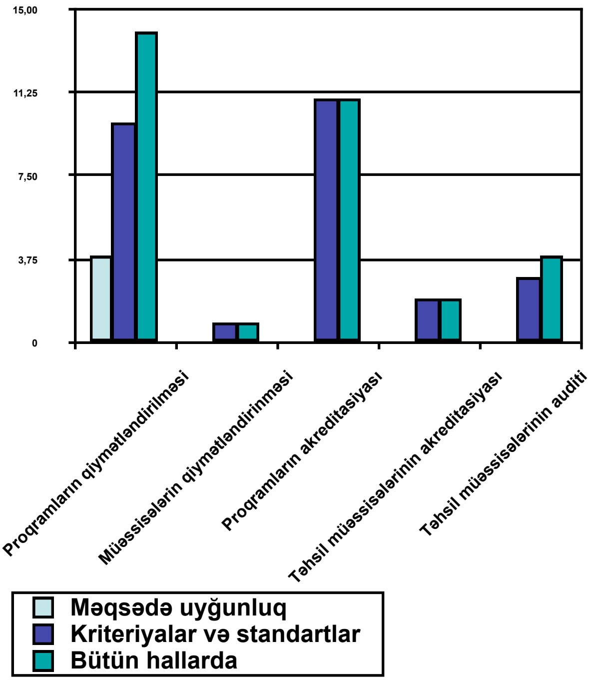

Dяyяrlяndirmя toplusunun цч яsas keyfiyyяt perspektivi vardыr: tяdris proqramы vя яmяk birjalarы arasыnda mцnasibяt, tяdris proqramыnыn sяmяrяliliyi vя mяqsяdяuyьunluьu, keyfiyyяtin idarя olunmasы vя yaxшыlaшdыrыlmasы цчцn lazыm olan шяrtlяr. Dяyяrlяndirmя toplusu цч keyfiyyяt perspektivinя vя mцvafiq kriteriyaya bюlцnmцш 24 dяyяrlяndirmя sualыndan ibarяtdir. Kriteriya hяmin sahяnin keyfiyyяtinя cavab verяn tяlяblяrlя mяhdudlaшыr. Dяyяrlяndirmяnin nяticяlяri pis, qeyri-kafi, mюtяdil, kafi vя ya yaxшы dяrяcяsi ilя qiymяtlяndirilir.

Comitato Nazionale per la Valutazione del Sistema Universitario İtaliya qurumu юzцnцn baшlыca dяyяrlяndirmя fяaliyyяtindя kriteriya, mцяssisяnin auditindяn istifadя edir. Nяhayяt, Comité Nationale d'Évaluation Fransa qurumu bu qurum tяrяfindяn yaradыlmыш mцяssisяlяrin dяyяrlяndirmя kriteriyasыndan istifadя edir, lakin hяmin kriteriya hяr bir dяyяrlяndirmяyя uyьunlaшdыrылmышdыr.

Бюyцk Britaniyada akademik yoxlama keyfiyyяtli, elmi standartlarыn yaradыlmasы, hяyata keчirilmяsi vя yaxшыlaшdыrылmasына yюnяldilmiш yeni, kompleks yoxlama metodudur. Bu, Шotlandiyada 2000-ci ildяn istifadя olunur. 2002-ci ilin yanvar ayыndan bu metod Бюyцk Britaniyanыn hяr yerindя iшlяdilir.

Bu 6 illik bir dюvr цчцn fяaliyyяt gюstяrir, hяr bir tяhsil mцяssisяsi vя bцtцn fяnlяr bir sikldя bir dяfя nяzяrdяn keчirilir. Bir tяhsil mцяssisяsindя hяr bir fяnn sahяsindя akademik standartlar haqqыnda mцhakimя yцrцdцlцr[39]. Bundan яlavя, tяhsil mцяssisяsindя nяzяrdяn keчirilmiш hяr bir fяnn sahяsi, tяlяbяlяr tяqdim edilmiш tяhsil imkanlarыnыn keyfiyyяti haqqыnda mцhakimя mцddяalarыnыn geniш mяqsяdlяri vя proqramlarыn nяzяrdя tutulmuш tяhsil nяticяlяri ilя яlaqяlяndirilir. Bu цч kateqoriyanыn hяr biri ya tяrifяlayiq, ya mяqbul, ya da qeyri-kafi hesab olunur.

Nяhayяt, tяhsil mцяssisяsinin yoxlanmasы keyfiyyяtя nяzarяti vя bцtцnlцklя hяmin tяhsil mцяssisяsinя mяxsus olan standartlarы nяzяrdя tutur. Bu fяnnin sяviyyяsinin nяzяrdяn

[39] İcmalçılar hesab edirlər ki, 1) hazırlıq şərt.ləri və hər hansı fənnin səmərəliliyin müqayisəsi və dəyərləndirilməsi (bençmarkinq) haqqında məsələlərlə əlaqədar müvafiq qaydada müəyyən edilmiş dəqiq tədris nəticələri; 2) tədris proqramının nəzərdə tutulmuş nəticələrin əldə olunmasına yardım göstərməsi üçün işlənib hazırlanması 3) nəticələrin əldə edilməsinin ölçülməsində dəyərləndirmənin səmərəsi 4) tələbələrin əldə etdiyi müvəffəqiyyətlərin nəzərdə tutulan hazırlığın nəticə və səviyyəsinə uyğun gəlib-gəlməməsi. Bununla əlaqədar yoxlayıcılar a) standartlara inandıqlarını, standartlara məhdud qaydada inandıqlarını və standartlara inanmadıqlarını bildirməlidirlər.

keчirilmяsini sцbut edir vя praktika kodeksi adlы kodeksin bюlmяlяrindя verilяn tюvsiyяlяrdяn istifadя edir[40].

Avropanыn cяnubunda dяyяrlяndirmяlяrdя "mяqsяd цчцn yararlыlыq" yanaшmasы hяlя dя цstцnlцk tяшkil edir. Qabaqcыl tяcrцbяnin qeyd-шяrtsiz qяbul olunan kriteriyalarы vя tюvsiyяlяrdя vя obyektlяrя sяfяrlяrdя diqqяti cяlb edяn aspektdяn istifadя olunur. Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutu istisna edilir, qeyri-dяqiq kriteriyalarы dяqiq kriteriyalara яsaslanan dяyяrlяndirmяlяrя tяtbiq edяn "mяqsяd цчцn yararlыlыq" prinsipi цzrя metodu hazыrlamaqda olan Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutu mцstяsna hal tяшkil edir. Bu davamlы tяhsilin magistr dяrяcяsi proqramыnыn dяyяrlяndirilmяsindя яsas hal olub vя qeyri-universitet tяhsilinin dяyяrlяndirilmяsindя dя hяyata keчirilmяsi nяzяrdя tutulub. Buna baxmayaraq, digяr akkreditasiya proqramlarыnda olduьu kimi, tяsdiq, шяrti tяsdiq vя ya tяsdiq etmяmяk haqqыnda qяrar qяbul edildikdя bu qeyri-universitet proqramlarыnыn akkreditasiyasыnыn ayrыlmaz komponentinя чevrilir.

47 Bюyцk Britaniyanыn ali tяhsilindя keyfiyyяtin tяmin olunmasы: qыsa icmal, 2001-ci il

Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum

6.4 Yekun

[40] Böyük Britaniyada mühakimələrin yürüdüldüyü əsasları izah etmək üçün istinad olunan məsələlər dəqiq göstərilir. Qurum hazırlıq çərçivəsini, fənnin səmərəliliyinin müqayisəsi və dəyərləndirilməsi (bençmarkinq) və Praktika kodeksini həyata keçirmək və proqramın spesifikasiyası ilə bağlı göstəriş vermək üçün ali təhsil sektoru ilə işləyir. Hazırlıq çərçivəsi ixtisa sahibindən gözlənilə bilən keyfiyyət və bacarıqları müəyyən edir. Fənnin standartlaşdırılması haqqında məlumatlar fənnə ardıcıllıq və özünəməxsusluq verən konseptual əsaslar haqqında olur və fənnin başa düşülməsində lazım olan vasitə və bacarıqlarla əlaqədar məzundan nəyin gözlənildiyini müəyyən etmək üçündür. Proqramın spesifikasiyası hər bir təhsil müəssisəsinin öz proqramı haqqında verdiyi standart məlumatlar toplusudur. Nəhayət, Praktika kodeksi təhsilin keyfiyyəti və standartlarının idarə olunması ilə bağlı qabaqcıl təcrübə haqqında tövsiyələr müəyyən edir. Praktika kodeksinin hər bir bölməsində təhsil müəssisələrinin öz prinsiplərinə necə əməl etmələri haqqında tövsiyələrlə birlikdə təhsil müəssisələrinin göstərməli olduğu prinsip və qaydalar vardır. Praktika kodeksində qurumun yoxlanmasında istifadə olunmaq üçün istinad edilən məsələlər göstərilir.

Tядqiqatын maraqlы nяticяsi odur ki, Avropada keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя praktikanын цmumi xцsusiyyяti kimi yeni fяrqli юlчц, daha doьrusu, kriteriya vя standartlardan istifadя olunmasы meydana чыхыr.

Dяyяrlяndirmя prosedurlarынын istinad шяrtlяrinin bir qayda olaraq hцquqi tяnzimlяmяlяrdяn vя qiymяtlяndirilmiш tяhsil mцяssisяlяrinin bяyan edilmiш mяqsяdlяrindяn ibarяt olduьu 1998-ci ilin яksinя olaraq, bu gцn demяk olar ki, bцtцn qurumlar bяzi kriteriya nюvlяrindяn istifadя edirlяr.

Bu, яlbяttя, baшlanьыc nюqtяlяrinin kяsiшdiyi mяrhяlяlяr haqqыnda mцhakimя yцrцtmяk цчцn baшlanьыc kriteriyalarын vя ya minimum standartlarын istifadя edildiyi akkreditasiya prosedurlarы ilя baьlы doьrudur.

Lakin bu istiqamяt, mяsяlяn, "qabaqcыl tяcrцbя" kriteriyasы tяtbiq olunduьu zaman digяr dяyяrlяndirmя prosedurunda da aydын gюrцnцr. Bir sыra юlkяlяrdя istifadя olunan kriteriyalar hяlя dя dяqiq mцяyyяn edilmяmiшdir. Avropanын keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurumlarыndan daxil olan anketlяr vя onlara яlavя edilяn materiallar kriteriya vя standartlarla яlaqяdar gяlяcяkdя tядqiq olunmalыdыr. Kriteriya ilя standartlar arasыnda fяrq nяdir? Qurum baшlanьыc kriteriya ilя nя zaman iшlяyir vя qabaqcыl tяcrцbя kriteriyasы ilя nя zaman iшlяyir? Kriteriyalarын dяqiq mцяyyяn olunmasы vacibdirmi? Kriteriyalarы kim yaradыr? Qurumlar hяr bir dяyяrlяndirmя prosesi цчцn mцnasib olan qabaqcadan hazыrlanmыш kriteriya toplusu ilя nя dяrяcяdя iшlяyirlяr?

Шцbhя yoxdur ki, standartlardan vя kriteriyalardan istifadя olunmasы юlkя vя beynяlxalq miqyasda шяffaflыqla baьlы mцhцm vasitяdir, lakin яsas mяsяlя, яlbяttя, bunun ali tяhsil mцяssisяlяrindя keyfiyyяtin durmadan yaxшылaшdыrыlmasыna nя dяrяcяdя yardыm gюstяrmяsindяn ibarяtdir.

Яlavяs A: İшtirakчы qurumlar vя mцxtяlif dяyяrlяndirmя nюvlяrindяn istifadя olunmasы

Dяyяrlяndirmя institutunun, юlkяnin adы
Mцntяzяm istifadя olunan[41] hяrdяnbir hяyata keчirilяn dяyяrlяndirmя nюvц

Avropa Universitetlяr Assosiasiyasы Tяhsil mцяssisяlяrinin auditi Mюvzularыn qiymяtrlяndirilmяsi
(AUA) Tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi mюvzu sяviyyяsindя audit
Tяhsil mцяssisяlяrinin standartlaшdыrыlmasы
Fachhochschulrat (FH-Council) Avstriya Proqram dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi
Proqramlarыn akkreditasiyasы
Юsterreichischer Akkreditierungsrat Avstriya Proqramlarыn akkreditasiyasы
(Avstriya Akkreditasiya Шurasы, Akkreditasiya institutu
AAШ) Tяhsil mцяssisяlяrinin auditi
Vlaamse Ыnteruniversitaire Raad Belчika Proqram dяyяrlяndirilmяsi
Vlaamse Hogescholenraad Belчika Proqram sяviyyяsi
Conseil des Recteurs (CRef) Belчika Proqram dяyяrlяndirilmяsi
Digяr dяyяrlяndirmя nюvlяri[42]
Dюvlяt dяyяrlяndirmяsi vя Bolqarыstan Proqram dяyяrlяndirmяsi
Tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi цчцn akkreditasiya qurumu
Nazirlяr Шurasы proqram akkreditasiyasы
Tяhsilin dяyяrlяndirilmяsi шurasы - Kipr proqram qiymяtlяndirmяsi
Akkreditasiya Proqram akkreditasiyasы
Чex Respublikasыnыn Akkreditasiya Komissiyasы Proqramlarыn akkreditasiyasы Tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi

---

41 Aşağıdakı cavablar anketə əsaslandığı üçün respondentlər tərəfindən "müntəzəm olaraq" ifadəsinin necə başa düşülməsini şərh etmək çətin olub. Üzv ölkələrdə ali təhsil sektoru və qurumların ölçüsü müxtəlif olduğundan, rəqəmlər toplusu da müntəzəm praktikanın dəyişdiyini göstərir.

42 Bütün əlaqədar universitetlərdə bir proqramın transversal çarpaz dəyərləndirilməsi (qurumun öz mətni)

Danimarka Dяyяrlяndirmя İnstitutu, Danimarka, proqram qiymяtlяndirilmяsi, Tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi universitet vя qeyri-universitet, proqram akkreditasiyasы, mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi
Digяr dяyяrlяndirmя nюvlяri
Estoniya ali tяhsilin akkreditasiyasы mяrkяzi, Estoniya, proqram akkreditasiyasы, digяr akkreditasiya nюvlяri[43]
Finlandiya Ali tяhsili dяyяrlяndirmя Шurasы, Finlandiya proqram qiymяtlяndirilmяsi Proqramlarыn akkreditasiyasы
Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi Tяhsil mцяssisяsinin akkreditasiyasы
Mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi Fяnnin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinqi)
Tяhsil mцяssisяsinin auditi Proqramlarыn sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinqi)
Tяhsil mцяssisяsinin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinqi)
Mюvzularыn sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinqi)
Comité nationale d'évalution Fransa Tяhsil mцяssisяlяrinin dяyяrlяndirilmяsi
Akkreditierungsrat Almaniya Proqramlarыn akkreditasiyasы
Tяhsil mцяssisяlяrinin akkreditasiyasы
Zentrale Evaluations- und Akkreditierungsagentur Almaniya, fяnnin dяyяrlяndirilmяsi
Nieder-Hannover (ZEvA) sachsen
Almaniya dяyяrlяndirmя Qurumu, Almaniya, Fяnnin dяyяrlяndirilmяsi Proqramыn dяyяrlяndirilmяsi
Baden-Wцrttemberg Baden-Wцrttemberg
Macarыstan Akkreditasiya Komitяsi Macarыstan Proqramыn akkreditasiyasы
Tяhsil mцяssisяsinin akkreditasiyasы
İslandiya Tяhsil, Elm vя Mяdяniyyяt Nazirliyini Dяyяrlяndirmя vя İdarяetmя idarяsi Proqram dяyяrlяndirilmяsi
Ali tяhsil vя tяlim цzrя mцkafatlar шurasы İrlandiya Proqramыn dяyяrlяndirilmяsi Mюvzunun dяyяrlяndirilmяsi

[43] Tədqiqatın dəyərləndirilməsi.

Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi fяnlяrin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)
Proqramын akkreditasiyasы Proqramын sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)
Tяhsil mцяssisяlяrinin akkreditasiyasы
Tяhsil mцяssisяlяrinin auditi
Ali Tяhsil İdarяsi İrlandiya Tяhsil mцяssisяlяrinin auditi
İrlandiya Dювlяt ixtisasartirma İdarяsi Tяhsil mцяssisяlяrinin auditi İrlandiya
Comitato Nazionale per la Valutazione del Sistema Universitario (CNSVU) İtaliya Proqramын dяyяrlяndirilmяsi Proqram sяviyyяsindя audit
Tяhsil mцяssisяlяrinin akkreditasiyasы Tяhsil mцяssisяsinin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)
Tяhsil mцяssisяlяrinin akkreditasiyasы Mювzularын dяyяrlяndirilmяsi

Tяhsil mцяssisяlяrinin auditi
Ali Tяhsilin Dяyяrlяndirilmяsi Mяrkяzi Latviya Proqramын dяyяrlяndirilmяsi Mювzunun dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi
Proqramlarын akkreditasiyasы
Tяhsil mцяssisяlяrinin akkreditasiyasы
Latviyada ali tяhsilin keyfiyyяtinin dяyяrlяndirilmяsi цzrя mяrkяz Litva
Proqramын dяyяrlяndirilmяsi mювzusunun dяyяrlяndirilmяsi
Ali tяhsildя dяyяrlяndirmя Proqramlarын akkreditasiyasы Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi
Proqramын sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)
Mювzunun dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяsinin akkreditasiyasы
Proqramын mювzusu sяviyyяsindя audit
Tяhsil mцяssisяsinin auditi
Ali Tяhsil Mцfяttiшliyi Niderland Proqramын dяyяrlяndirilmяsi Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi
Mювzunun dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяsinin auditi
Fяnnin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)

Digяr dяyяrlяndirmя nюvlяri[44]
Tяhsil mцяssisяsinin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)
Mюvzunun sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq)
Proqramlarын sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
VSNU-nun keyfiyyяtin tяmin olunmasы idarяsi Niderland Fяnnin dяyяrlяndirilmяsi Proqramын dяyяrlяndirilmяsi
Proqramlarын sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Digяr dяyяrlяndirmя nюvlяri[45]
Решяkar Tяhsil Universitetlяrinin Assosiasiyasы Niderland Proqramын dяyяrlяndirilmяsi Proqramынын akkreditasiyasы
(HBO-raad) Proqramlarын sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Шяbякя Norveч Шura Norveч Proqramынын akkreditasiyasы Proqramын dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяsinin auditi
Dюvlяt Akkreditasiya Komissiyasы Polшa Proqramын dяyяrlяndirilmяsi Proqram sяviyyяsindя audit
Proqramын akkreditasiyasы Tяhsil mцяssisяsinin auditi
Mцяllim tяhsilinin akkreditasiyasы цzrя dюvlяt institutu (ЫNAFOP)
Portuqaliya Proqramын akkreditasiyasы
Akademik dяyяrlяndirmя vя akkreditasiya цzrя dюvlяt шurasы Rumыniya Proqramын akkreditasiyasы Dяyяrlяndirmя vя akkreditasiya Tяhsil mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi
Proqram sяviyyяsindя audit
Tяhsil mцяssisяsinin auditi
Fяnnin sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Proqramlarын sяmяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Agéncia per a la Qualitat del Spain, Sistema Universitári a Catalunya Proqramын dяyяrlяndirilmяsi

---

[44] Dəyərləndirmə və ya audit lisenziyalaşdırılmış prosedurdur (qurumun öz mətni).

[45] Tədqiqatın dəyərləndirilməsi (qurumun öz mətni).

Мюvzunun sямяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Мюvzunun dяyяrlяndirilmяsi
Ali Tяhsil цzrя dюvlяt Qurumu (Hюgskoleverket) İsveч Fяnnin dяyяrlяndirilmяsi
Мюvzunun dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil proqramыnыn dяyяrlяndirilmяsi Temanыn sямяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Fяnnin akkreditasiyasы
Proqramыn akkreditasiyasы
Tяhsil nцяssisяsinin auditi
Digяr dяyяrlяndirmя nюvlяri[46]
Ali tяhsildя keyfiyyяtin tяmin olunmasы цzrя qurum (QAA) Bюyцk Britaniya Fяnnin dяyяrlяndirilmяsi Fяnnin sямяrяliliyinin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (benчmarkinq)
Proqramыn dяyяrlяndirilmяsi
Tяhsil mцяssisяsinin auditi

46 Examensrättprövning (qurumun öz mətni).

Яlavя B: İstilahlar

Ашаьыda tяklif olunan istilahlar anketlяrlя birlikdя iштirakчы qurumlara gюndяrilir.
Tam anketi ENQA-nын katibliyinя enqa@minedu.fi. elektron цnvanына mцraciяt etmяklя яldя etmяk olar.

Dяyяrlяndirmя aшaьыdakылardan biri ola bilяr:

• Fяnnin dяyяrlяndirilmяsi[47], bir qayda olaraq bir spesifik fяnnin tяdris edildiyi bцtцn proqramlarda hяmin fяnnя yюnяldilir,

• Tяdris proqramы daxilindя olan fяaliyyяtя yюnяldilmiш vя bu mяnada rяsmi dяrяcяnin alынmasына gяtirib чыxaran proqramlar kimi mцяyyяn olunur.

• Tяdris mцяssisяsi daxilindя bцtцn iшlяrin, yяni tяшkilati, maliyyя mяsяlяlяri, idarяetmяni, binalarы, tяdris vя tяdqiqat iшlяrinin keyfiyyяtini yoxlayan tяdris mцяssisяsinin dяyяrlяndirilmяsi

• Tяhsildя spesifik mюvzunun keyfiyyяtini vя ya hяyata keчirilmяsinin yoxlanmasы, yяni tяlяbя шurasы.

• Audit, bir fяnn, proqram, bцtцnlцkdя tяhsil mцяssisяsi vя ya temanын fяaliyyяt vя ya hяyata keчirilmяsini ardыcыl olaraq izlяmяk vя yaxшыlaшdыrmaq mяqsяdilя tяhsil mцяssisяsi tяrяfindяn yaradылmыш keyfiyyяt mexanizmlяrinin gцclц vя zяif cяhяtlяrinin dяyяrlяndirilmяsidir.

• Akkreditasiya prosesi, dяyяrlяndirmяnin digяr nюvlяri kimi, eyni metodoloji komponentlяrdяn ibarяtdir, verilmiш fяnn, proqram, tяhsil mцяssisяsi vя mюvzunun lazымi sяviyyяyя cavab verib-vermяmяsini dяqiqlяшdirmяk цчцn mцhakimяnin qabaqcadan mцяyyяn edilmiш standartlara uyьun olaraq yцrцdцlmяsi ilя fяrqlяnir.

• Sяmяrяliliyin mцqayisяsi vя dяyяrlяndirilmяsi (Benчmarkinq) qabaqcыl tяcrцbяnin mцbadilя olunmasына gяtirib чыxaran fяnn, proqram, tяhsil mцяssisяlяri vя mюvzular arasыnda nяticяlяrin mцqayisяsidir.

• Kriteriya baшlanьыc vя davam edяn iшlяrin keyfiyyяtinin dяyяrlяndirilmяsi цчцn yoxlama nюqtяsi vя sяmяrяliliyin mцqayisяsidir.

---

[47] Fənn məfhumu, məsələn, tibb proqramı çərçivəsində “kimya”ya aiddir.

Standartlar tədrisin юyrədilməsinin gюzlənilən nəticəsidir. Məsələn, həmkarlar təшkilatы və ya qanunvericilik tərəfindən mцəyyən olunan standartlar. Bu, məzunlardan gюzlənilən səriшtə ilə əlaqədardыr.

56 Bu tədqiqatda "dəyərləndirmə" məfhumu "dəyərləndirmə" və 'yoxlama' məfhumlarыnы da əhatə edir. .

Форматы 60х84 16/1
Офсет чапы, ш.ч.в. 4, Тираъ 1000

«Ярэцняш» ФМ- няшриййат-полиграфийа мцяссисяси

Бакы ш., Йасамал р-ну, Талыблы кцч. 38